



קיסר נולדה בשנת 1980 וגדלה בשכונת גילה שבירושלים, בת שלישית מבין ארבעה ילדים במשפחה ממוצא תימני. אמה, ציונה קיסר, היא גננת לחינוך מיוחד, ואביה, בני קיסר, הוא דפס. משפחתה של אמה עלתה לישראל בשנות ה-50 מהכפר גדס שבתימן. משפחת אביה עלתה לישראל בשנת 1882 מהעיר צנעא. סבא רבא של קיסר, שלום קסאר, היה מורי (ה"מלמד" ב"חדר" המסורתי).

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%93%D7%99_%D7%A7%D7%99%D7%A1%D7%A8

קיסר עסקה בכתיבה עיתונאית ובכתיבת תסריטים אך לכתובת שירה הגיעה רק בגיל 32 לאחר שנתקלה במקרה בשירים על גזרי עיתון. עד לאותה עת, שירה נתפסה בעיניה כאליטיסטית ומנוכרת. בשנת 2012, לאחר שקיסר התוודעה ליצירותיהם של המשוררים סמי שלום שטרית, יונה וולך, יהודה עמיחי, דליה רביקוביץ, 'מירי בן שמחון, ויקי

שירן וארז ביטון - איתם, לדבריה, הצליחה לראשונה להזדהות - החלה לכתוב שירה בעצמה. שירה לפי תפישתה אינה אמורה להיות נחלתה של אליטה מובחרת, היא צריכה להיות נוכחת בבתים וברחובות ולא להיות מרוחקת על מדפים מאובקים בספריות. אל מול ערבי השירה הישראלים המקובלים שנראו לה כמתנשאים וזרים, החליטה קיסר בינואר 2013 לייסד ערב שירה שזכה בשם הפרובוקטיבי **'ערס פואטיקה'** (משחק מילים עם המושג 'ארס פואטיקה') כדי לכונן מקום בו תרגיש בנוח לשתף את יצירותיה. כינוי הגנאי " ערס"המושמע מעמדת התנשאות- הופך ממקור של עלבון למקור גאווה. ערב השירה החד פעמי, לאור התעניינות ופופולריות גוברת, הפך ל"מותג" מכה גלים, והתקיים אחת לחודש. **קיסר טוענת כי הקאנון הספרותי הישראלי הוא אשכנזי-מערבי-גברי בעוד האומנות המזרחית והנשית נדחקות ומודרות מהקונצנזוס**. ערבי ערס פואטיקה מהווים לדבריה מקום בו חברי קבוצות השוליים בחברה הישראלית יכולים לבטא את שירתם בציבור. אירועי ערס פואטיקה הם פלטפורמה לשיח בנושאים פוליטיים-חברתיים כגון מגדר, זהות חברתית והשסע העדתי בישראל שנעדר מעולם הספרות הישראלי ומהתרבות הישראלית בכלל. ערבי השירה כוללים גם מעין חפלה מזרחית עם רקדניות בטן, מוזיקה מזרחית והקראת שירים של משוררים שונים בהם: רועי חסן, ישראל דדון, תהילה חכימי, מתי שמואלוף ושלומי חתוכה. ערבי שירה אלו שהתחילו כאירוע מחתרתי, הפכו לתופעה ישראלית חדשה שגררה תשומת לב תקשורתית רבה, שבחים וביקורות. בראיון עימה טוענת קיסר: **"בשבילי המהות של האומן היא לפתוח, לא לסגור. באו אלי אנשים ואמרו למה קוראים אצלכם גם אשכנזים, זה צריך להיות רק למזרחים. ואני אמרתי 'ממש לא'. אני לא רוצה לסגור את עצמי כיוצרת. גם ככה אנשים אחרים יעשו את זה. לי היה חשוב עניין התרבות שלי. הקאנון פה מאוד מערבי, מאוד לבן. בתואר שני בתסריטאות, כל המחזות שלומדים הם מאנגליה**

וארצות הברית. מה, לא נכתבים מחזות באיראן, במצרים? זה לא ישראל המציאה. זה סדר יום מערבי, גברי, לבן, ואני במקום מאוד נמוך בשרשרת הזאת."

(אלי אליהו-ים של דמעות | קבוצת 'ערס פואטיקה' רוצה לעשות מהפכה בשירה העברית")

<https://www.haaretz.co.il/gallery/literature/1.2181467>



2014

קיסר הוציאה לאור שלושה ספרי שירה בעריכתו של המשורר אלמוג בהר.

שחור על גבי שחור, גרילה תרבות, ספטמבר 2014
מוזיקה גבוהה, ערס פואטיקה, יוני 2016

-
-

• דברי הימים, ערס פואטיקה, 2018

מומלץ-

• <https://www.mako.co.il/tv-today-tonight/season1-articles/Article-da633873b9a2251006.htm> (באולפן "היום בלילה" ראיון על ייסוד ערס פואטיקה.)

• <https://www.mako.co.il/tv-today-tonight/season1-articles/Article-da633873b9a2251006.htm> (ראיון ב"חוצה ישראל" עם קובי מידן)

• על קבוצת "ערס פואטיקה", על המונחים *SPOKEN WORD*

פואטרי סלאם

• ומאמרים אודות עדי קיסר וראיונות עימה-

• **תוכלו לקרוא בנספחים**

אני המזרחית\עדי קיסר

https://www.youtube.com/watch?v=2ASGYf6FUTs&fbclid=IwAR2IfVKKbx_Y1MiO3ghuJ7SpN8EkdyPsSmUCAWPjuuxg_YDoij-zZiLMHes

(מתוך ספר שיריה הראשון "שחור על גבי שחור", גרילה תרבות,
2014)

אָנִי הַמְזַרְחִית

נְשֵׂאֲתֶם לֹא מַכִּירִים

אָנִי הַמְזַרְחִית

נְשֵׂאֲתֶם לֹא מְזַכֵּרִים

נְשִׁיזְעַת לְדַקְלָם

אֶת כָּל הַשִּׁירִים

נְשֵׁל זֶהר אַרְגּוּב

וְקוֹרֵאת אֶלְכֶר קֵאמִי

וּבּוֹלְגָקוּב

מְעַרְבֶכֶת הַפֶּל לְאֵט לְאֵט

עַל אֵשׁ קֵטְנָה

חָלֵב וּבְשָׂר

נְשַׁחַר וְלָבֵן

הָאָדִים מְרַעִילִים

אֶת הַשָּׁמַיִם כָּחַל לָבֵן

שְׁלָכֶם.

מָה תַעֲשׂוּ לִי?

אֲנִי נוֹשֶׁמֶת בְּעֵבְרִית

קוֹנָה בְּאַנְגְלִית

אוֹהֶבֶת בְּעֵרֶבִית

כִּפְרָה עַל הַסּוּרֵךְ

מִתְבַּכְּיָנֶת בְּמִזְרָחִית

The revolution will not be televised

The revolution will not be televised

כִּי בְטֻלוֹיזְיָה יֵשׁ רַק פְּרִסְמוֹת

שֶׁל כָּל מִינֵי בְּלוֹנְדִינִיּוֹת

אוֹלֵי בְּגָלֵל זֶה קָרָאוּ לִי בְּבֵית סֵפֶר

כּוֹשֵׁית בַּהֶפְסְקוֹת

אֲנִי בְּאַמְצֵעַ

לֹא לְכָאוֹן וְלֹא לְכָאוֹן

אִם הָיִיתִי צָרִיכָה לְבַחֵר

הָיִיתִי בּוֹחֶרֶת

אָפּרוּ תִימֵן.

מָה תַעֲשׂוּ לִי?

אַל תִּגִּיד לִי אֵיךְ לִהְיוֹת מְזַרְחִית

גַּם אִם קָרַאתְ אֲדוּאַרְד סַעִיד

כִּי אֲנִי הַמְזַרְחִית

שְׁלֹא מִפְחָדָת מִמָּךְ

לֹא בּוֹעֲדוֹת קִבְלָה

לֹא בְרָאִיוֹנוֹת עֲבוּדָה

וְלֹא בְשָׂדוֹת תְּעוּפָה

לְמָרוֹת שְׂאֵתָה שׂוֹאֵל אוֹתִי

לֹא מְעַט שְׂאֵלוֹת

בְּעֵינַיִם מְאַשִּׁימוֹת

מִחִפְשׁוֹת בִּי שְׂאֵרִיּוֹת עֲרֻבִיּוֹת

לְכַמָּה זְמַן הַגְעָתָ

וְכַמָּה כֶּסֶף יֵשׁ לָךְ

לֹא בָּאת לְכָאן לְעַבֵּד נְכוּן?

לֹא בָּאת לְכָאן לְעַבֵּד נְכוּן?

מה תעשה לי?

והנה אני עומדת במרכז השבוע

רחוק מהפריפריה הרעבה

ולמדתי לדבר אקדמית

לנסע בקו 25

ולמדד את המרחק

בין השכל ללב

רק כדי להבין

את הדרך לבית שלי

איפה שאמא ואבא

אף פעם לא דחקו לי

ספר ליד

אבל פרכו את הנשמה

שלהם בשלי

בהוצאה עצמית

בכל פעם

שלקחו אותי

לספריה העירונית
בכל פעם שבקש
אל תקראי בחשך
יהרסו לך העינים
אז יצאתי לאור.

מה תעשו לי?

ואתם גוערים
אם תפסיקי לדבר על זה
זה כבר לא יהיה קיים
אם תפסיקי לדבר על זה
זה כבר לא יהיה קיים
כי היום כלם מתחננים עם כלם
שימו מוזיקה מזרחית בתחנה
מזרחית עושה שמח
ובתוך הראש שלי
אהובה עוזרי
נותנת לי שוב את קולה

נוֹתַנְתָּ לִּי שׁוּב אֶת הַקּוֹל
נוֹתַנְתָּ לִּי שׁוּב אֶת הַכֹּל
וּבְתוֹךְ הָרֹאשׁ שְׁלִי
צְלוּלֵי פְעֻמוֹנִים
"אֲמִי אֲמִי פִתְחֵי הַדָּלַת
כֹּל גּוֹפֵי רוּעֵד מְקַר
אֲמִי אֲמִי פִתְחֵי הַדָּלַת
עַל כְּתָפֵי מִשָּׂא כְּבֵד."



אֶקְרִיאה ראשונה דמומה של השיר; לאחריו יכולה המורה לקרוא
אותו בקול בקריאה "נייטרלית". מהו לדעתכם "הטון השירי"?
בהמשך השמעת עדי קיסר המקריאה את השיר בנסיבות שונות:



<https://www.youtube.com/watch?v=x0khITpZSQI>

<https://www.haaretz.co.il/gallery/literature/1.2181481>

<https://www.youtube.com/watch?v=sNgCPptbV44> ועוד.

מומלץ במיוחד הקישור הבא:

קיסר <https://www.youtube.com/watch?v=B5wFycg1mOk>
מספרת לקהל מה הוביל אותה לייסוד ערס-פואטיקה, למפגשי שירה
שהם "חאפלה", מה ייחסה ל"שיח המזרחי" המתיש.... איך הוא הוליד
את השיר "אני המזרחית", ואלו תגובות בלתי צפויות הוא עורר.



האם זה "אותו השיר"?! מה ההבדלים בין קריאה דמומה, כל אחד לעצמו, לבין הקראה בקול? **כיצד בביצוע קולי משתמעת פרשנות**, וגם בביצועים שונים של עדי קיסר עצמה- מה ההבדלים בין הקראה להקראה? למה תורמת האינטרקציה עם הקהל? איזה מהביצועים הכי "מדבר אליכם"? מוצע בתחילה רק להאזין לשיר מוקרא (להחשיך את המסך), ואחריו גם לחזות בשילוב האודיו-ויזואלי (בעיקר בקישור הראשון). מה נוסף לשיר? המשוררת "משחקת את השיר", כמעט "שרה" אותו, פונה לקהל, יותר משהיא קוראת אותו- היא **מבצעת** אותו, מדברת אותו, שימו לב שהיא מבצעת את השיר כשהיא לא ממש צמודה לטקסט הכתוב, בעל-פה, כמו שחקן, גם אם היא לעיתים מחזיקה את הטקסט בידה. הקראת השיר הופכת למעין **מיצג (פרפורמנס)**, המשורר ניצב על במה מוארת מול קהל, בערבי "ערס-פואטיקה" הקהל אף מגיב תוך כדי השמעת השיר, בקריאות עידוד או מחיאת כף...תשומת ליבכם לאינטונציה, לריתמוס המשתנה, לרצף הקריאה ולהשהיות (פאוזות), להדגשות, למימיקה (הבעות הפנים), לג'סטות (המחוות)- תנועות הידיים והגוף ואפילו ללבוש ולמראה החיצוני של המשוררת המופיעה (המראה המזרחי,

השיער המסולסל) ובכלל הזהות הנוצרת בין "הדובר" בשיר לבין המחבר והמשורר כאישיות חיה ונושמת כאן ועכשיו...

התלמידים יזהו שוב מהו, לדעתם, "הטון השירי", ומהי נימת הדיבור המתגלה לאוזניהם ב"ביצוע" של עדי קיסר. האם הטון השירי הוא אחיד לאורך כל השיר או שהוא משתנה? למשל: מה ההבדל בין פתיחת השיר לסיומו? (הסיום רך וסנטימנטלי יותר!) כדאי להציע לתלמידים "אוצר מילים" המתאים לתשובה לשאלה מעין זאת. לדוגמה: טון מינורי או מאז'ורי? שקט או "רועם"? טון מתריס? מתגרה-פרובוקטיבי, אירוני? מתקיף ואגרסיבי? זועם? מתחנן? מנסה לשכנע? נוגה או משועשע? "יבש" או מלא פאתוס? ספקני או בטוח בעצמו? מתבטא במשפטי שאלה? במשפטי קריאה? בשורות קצרות (המתאימות בד"כ לריתמוס מהיר) או ארוכות? וכיו"ב; כדאי לקשר את השאלה לאמצעים הרטוריים, למשל הפנייה החוזרת לנמענים (פנייה מתגרה? "מה תעשו לי?") מומלץ לבקש מהתלמידים לקרוא קטעים מהשיר בטון שירי שונה שבעצם כבר מציע פרשנות (למשל: קריאות שונות של ה"מה תעשו לי?" בפנייה מתגרה או בטון של חוצפה ילדותית, בנימה משועשעת או זועמת וכו'). כדאי להפנות את תשומת הלב של התלמידים לתולדותיה והתפתחותה של השירה בתולדות האנושות, ראשיתה בעל-פה כמובן, מבוצעת בביצוע קולי בפני השבט או הקהילה, קשורה בראשיתה לפולחן דתי-טיקסי, לעיתים בליווי מוסיקלי ואף ריתמי-תנועתי, שירת הטרובדורים לדוגמה, חשיבות המיצולול- הריתמוס, החזרות וכן הלאה). מומלץ

מאוד לעודד תלמידים להפוך שירים נוספים ל"מופע" של SPOKEN

[WORD]

השיר "אני מזרחית" הוא מעין "מניפסט", שיר דקלרטיבי\צהרתי, אולי "פלקטי". כמו בכרזה\פוסטר המסר מידי ושקוף; שירה מסוג זה מרבה באמצעים רטוריים, כמו חזרות, אנאפורות, פניות ישירות לנמענים, שאלות רטוריות- שכן היא מתכוונת להשפיע, לשנות עמדות, לשכנע, לבקר, גם לשתף

בגובה העיניים ("אנחנו כותבים שירים נגישים יותר, ישירים. לא מוצפנים.", אומר שלומי חתוכה, מחבורת ערס-פואטיקה, ורועי חסן מוסיף: "השפה, הצורה. חשוב לי לראות את אבא שלי מול העיניים, לדבר בשפה של אמא שלי. לא לנסות ליצור איזו הווייה מקובלת או לשחק איזה משחק שהוא לא שלי."), להציג "תעודת זהות" כנגד הקונסנזוס או המוסכמות החברתיות. במידת מה ניתן לכנותה "שירה מגוייסת", גם אם היא באה לבטא חוייה אישית-אותנטית. גם אורכם של השירים שפחות נפוץ בשירה לירית, קשור ל"מופע" בפני הקהל.

[כאן ניתן כמובן לפתוח סוגרים ולדון בשאלה האם אומנות בכלל ושירה בפרט צריכה להיות "נגישה", "בגובה העיניים"...]

[מה מאפיין את מבנה השיר? מהו המשפט החוזר המאחד את כל בתיו, מעין "פזמון חוזר"; ונשים לב שכל בית מציג היבט אחר של ההצהרה המופיעה בפתיחה.]

ההצהרה הפותחת "אני המזרחית\ שאתם לא מכירים" היא מעין פתיחה של נאום בשורות שקולות בו הדוברת מציגה עצמה בפני קהל הנמענים. [תארו לכם שהשיר היה פותח במילים: "אני המזרחית \ **שהם** לא מכירים", במקום בפנייה בגוף שני רבים. מה ההבדל?!]. הפנייה ל"קהל" יוצרת קירבה מיידית, של דיבור ישיר, אך גם יוצרת עימות בין ה"אני" ל"אתם". היא כמו מבקשת: אל תתייחסו אלי עפ"י סטריאוטיפים, דעות קדומות, דימויים מן המוכן שאתם והחברה ההררכית יצרתם.

מי היא, אם כן המזרחית שאנו "לא מכירים"? **במבנה אנאפורי** המאפיין את הרטוריקה של השיר (אני ש... ש...) מפרטת המשוררת מה מייחד אותה: [מה התבנית החוזרת בשני הבתים הראשונים?], גם, וגם, וגם....: עירוב של תרבויות בלי להתכחש לשורשיה המזרחיים: גם זוהר ארגוב (בכיר המשפיעים על הסטת "הזמר המזרחי" מהשוליים המודרים אל המרכז) [מומלץ כמובן להשמיע ולהראות את זוהר ארגוב מתוך שפע החומרים ביוטיוב, כולל קטע מהסרט שנעשה על

חייו] וגם קאמי (ספרות צרפתית) ובולגקוב (ספרות רוסית), גם מה שמכונה "תרבות נמוכה" הפונה לקהל עממי, פזמון, וגם "תרבות גבוהה". ואגב, לצד בולגקוב הרוסי, קאמי עצמו, הסופר והפילוסוף, מערב תרבויות במעבר שלו מצפון אפריקה (אלג'יריה, נולד לאב צרפתי ואם ספרדיה) לצרפת! והמשוררת "מערבבת הכל לאט לאט על אש קטנה." לא מתוך התבטלות, לא מתוך כפייה של תרבות שלטת המבקשת ליצור את "הישראלי החדש" באמצעות מדיניות "כור ההיתוך" של ראשית שנותיה של המדינה. **כדברי בן גוריון: "על התימני לשכוח שהוא תימני כשם שאני שכחתי שאני פולני".**

[זהו את מוטיב **הצבעים** בבית הראשון ומשמעותו]. לצד הערבוב המטאפורי של חלב ובשר (שיש בו גם אולי יסוד חתרני, ערבוב כזה אסור באיסור חמור עפ"י ההלכה היהודית) מופיעים במקביל הצבעים המנוגדים שחור ולבן, המזוהים כמובן עם גזעים ותרבויות. ומה תוצאת העירבוב החתרני הזה? במקום ניחוח של תבשיל מעורר תאבון- אדים מרעילים! פעולת הבישול הפשוטה מייצרת כאן תבשיל מחאתי שמרעיל את שמי הכחול-לבן "**שלכם**" (בשורה נפרדת!). [למה **מיטונימיים** שמי הכחול לבן? מה כל-כך חתרני בשורות המסיימות את הבית הראשון? ובהקשר לצבעים: שימו לב שהשיר לקוח מספר השירים הראשון של קיסר שנקרא "שחור על גבי שחור"! מה דעתכם על כך?] הכחול-לבן (דגל ישראל, "הצבע הלאומי"?) הדיר מתוכו את "השחור"? את "המזרחי"? מול הסטריליות ההגמונית של "שמים כחול לבן" כמו בפוסטר ציוני מיופייף או בכרזת יום עצמאות כגון זאת:



מציגה קיסר תמונה יומיומית,
שאינה "בשמיים" (שמיים המרמזים על ניתוק מהמציאות?) פעולה
עמלנית, ארצית, של "בישול", של הכנת "מזון" שהוא צורך קיומי, של
עירבוב, לא בסיסמאות נמלצות ובהצגת אייקונים לאומיים כבכרזת
פירסומת, עירבוב איטי, שמעלה "אדים מרעילים", תמונה סימלית של
התגרות, שיבוש "התמונה היפה" והכוזבת...

בבית הבא, אותו "עירבוב" בין מזרח למערב ממשיך בתאור בליל
השפות, שילוב בין עברית, אנגלית וערבית נלעברית, לאנגלית
ולערבית, מתווספת "מזרחית"! האם זאת "שפה"? מה לדעתכם כוונת
המשוררת בתוספת זאת? ומה דעתכם על השימוש בלשונות השונות
לפעולות השונות- מה ההבדלים בין "נושמת", "קונה", אוהבת",
"מתבכיינת"?

"גם כשאני כותב שיר אהבה הוא יהיה מנקודת מבט של מזרחי",
אומר רועי חסן. "כי אני מה לעשות מזרחי. אז בטח כשאכתוב שירה
פוליטית זה יהיה מתוך נקודת מבט מזרחית."

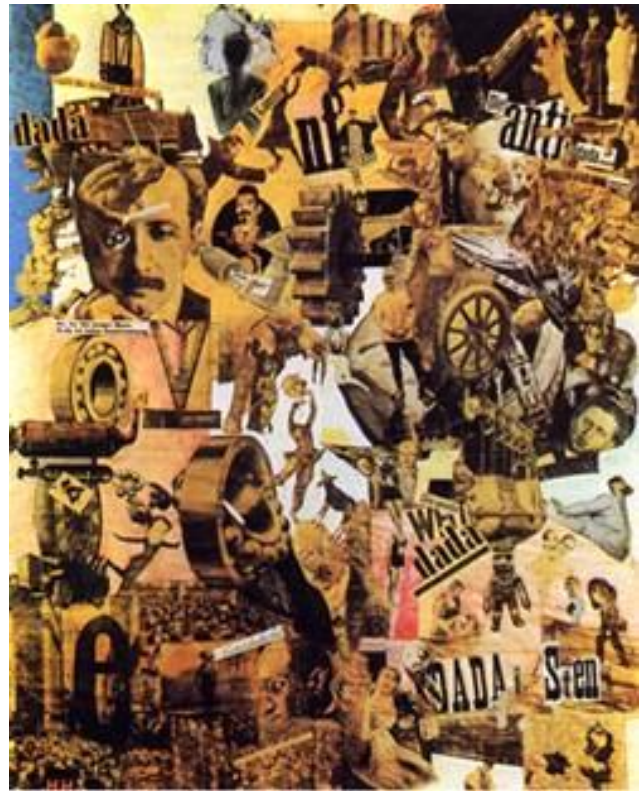
ומהי נקודת מבט מזרחית?

"מבחינתי זו שאלה מאוד פשוטה. זו נקודת המבט שלי. של רועי חסן,
בעולם הזה. נולדתי להורים מזרחיים. גדלתי בבית מזרחי וקיבלתי
חינוך מזרחי. מה זה חינוך מזרחי? זה החינוך שקיבלתי בבית שלי."

מעניין לשאול מה "עושים" עם כל אחת מהשפות? "נושמת בעברית"-
זאת השפה המדוברת, זאת השפה הראשונה, "כאויר לנשימה", זאת
גם שפת הכתיבה של השיר! "קונה באנגלית", מתקשר לעולם חומרי-
צרכני-מסחרי, אולי אפילו רמז לקניות אינטרנטיות (באמזון וכיו"ב);
אוהבת בערבית- כאן אנחנו נכנסים לתחום הרגש, לשפת הנפש,
למשהו בלתי-אמצעי, סנטימנטלי, שעוד מתגבר ב"מתבכיינת
במזרחית", בלי להצטדק, בלי לתת דין וחשבון לשיפוטיות או
לרציונליות ה"מערבית"- ה"התבכיינות" שיכולה לעורר קונוטציות
שליליות מסמנת כאן הצפה ריגשית (אפשר להזכר ב"סרט ערבי"
סוחט דמעות או בפיזמונים "מתבכיינים" שמבטאים רגש חשוף,
שעלול להיתפס כקיטש נמוך, למשל בשירים של זוהר ארגוב
וממשיכיו שנזכרו בפתיחה).

בליל השפות איננו רק מוזכר בשמו אלא מתבטא גם ב"הדבקה" של
קטעי שפה שאיננה העברית הרגילה בה נכתב השיר. כך הביטוי
"כְּפָרָה עַל הַסּוּרְכַּ" (סורכ= "הצורה שלך". בהגיה תימנית, כפי
שהסבירה לנו המשוררת, הצ' הופכת ל- ס', והביטוי נשמע דומה
לביטוי של חיבה וקירבה ריגשית מסוג "כפרה עליך"...); וכבר בשורה
הבאה- הפתעה! מייד אחרי ה"מתבכיינת במזרחית" מופיעות שתי
שורות באנגלית-אמריקאית, שאולות מ"העולם המערבי" אך מהאגף
החתרני שלו. כמו ב"קולאז'" באמנות חזותית, ("הדבק", בעברית) בו

נעשה שימוש בפיסות עיתון, נייר, אריג וכיו"ב ליצירת תמונה דו-ממדית. בדומה לציור. לעיתים אופי השימוש בקולאז' הוא ביקורתי כלפי המציאות, כיוון שהוא מאלץ את הצופה להתמודד עם חלקים שהם אשלייתיים ומציאותיים בו-זמנית. כך בתנועת הדאדא, לדוגמה, מאפשר השימוש בקולאז' ליצור תמונה המבטאת חוסר היררכיה כיוון שהיא מורכבת מפיסות שונות ממקורות שונים - פרסומות, עיתונים, שטרות כסף, כרטיסי אוטובוס, מגזינים ועוד, שילוב בין "גבוה" ו"נמוך", ביטול המחיצה בין האמנות ה"גבוהה" לבין "החיים" - וכך גם בשירים של עדי קיסר. והנה דוגמאות:



קורט שוויטרס MERZ

ABCD דייוקן האמן (1923-1924) קולאז' מאת ראול האוסמן



ה"הדבקה" בשיר שלפנינו היא קטע משירו הידוע של גיל סקוט הרון

Gil Scott-Heron - The Revolution Will Not Be Televised

[צפו ביוטיוב בוידאו-קליפ התזזיתי של השיר. מה הוא "משדר"? איזו דמות של אומן-מוסיקאי-משורר עולה מהקליפ? [קיראו את תולדות חייו של גיל סקוט הרון. מדוע, לדעתכם, עדי קיסר עשוייה להתעניין בדמותו? ושימו לב איך גם מוסיקת מועדונים מקפידה שלעיתים קרובים בה רק למקצב המרקיד שלה- יכולה להיות נושאת בשורה חברתית, להיות משמעותית וחתרנית!]

[<https://www.youtube.com/watch?v=qGaoXAwI9kw>]

עדי קיסר לא במקרה, כמובן, בחרה בקטע משיר חתרני זה דוקא, פרי עטו של **גיל סקוט הרון**, המשורר והזמר השחור שייזכר בעיקר בזכות שיר אחד, שהקליט בראשית הקריירה הארוכה שלו **"The Revolution Will Not Be Televised"**. במאמרים, שירי היפ-הופ ומסעות פרסום, השיר היה התרסה נגד הטלוויזיה המשתלטת על חיינו- הנה קטעים ממנו:
המהפכה לא תשתפר עם קוקה קולה...המהפכה לא תילחם בחיידקים הגורמים לריח רע מהפה...המהפכה תשים אותך במושב הנהג....המהפכה לא תשודר בטלוויזיה...המהפכה לא תובא לכם בחסות זירוקס, בארבעה חלקים בלא הפסקה לפרסומות..... המהפכה תהיה ב(שידור) חי". (הטקסט המלא באנגלית בנספח מס. 5)

בשנות ה-70 ובתחילת שנות ה-80 של המאה הקודמת הוציא סקוט הרון סדרה של תקליטים שחיברו בין **"ספוקן וורד"** -שירה מדוקלמת, לרוב על רקע ג'ז ניסיוני- לבלוז וסול, ורבים ראו בהם השראה מרכזית ל**ראפ** (בהמשך חייו הוא נאבק בעיקר בהתמכרות קשה לסמים, שעלתה לו בהסתבכויות משפטיות, בשתי תקופות מאסר שריצה ובהידבקות באיידס).

סקוט הרון נולד באפריל 1949 בשיקגו. הוריו נפרדו כשהיה פעוט ואביו, יליד ג'מייקה, עשה קריירה מרשימה למדי ככדורגלן השחור הראשון ששיחק בבריטניה. סקוט הרון גדל אצל סבתו בטנסי ובמותה, כשהיה בן 13, הגיע אל רובע ברונקס בניו יורק. כישורי הכתיבה שלו הבטיחו לו מלגת לימודים בקולג', אבל סקוט הרון נטש אותם אחרי שנתיים לטובת כתיבת שני רומנים, המבקרים התלהבו, אבל סקוט הרון (שמאוחר יותר השלים תואר שני באוניברסיטה יוקרתית) כבר עבר לקריירה הבאה שלו, כמשורר וזמר. "המהפכה" נכתב כשהיה בן 21 בלבד.

ההשפעה הגדולה ביותר שלו היתה על דור ההיפ-הופ. פעמים אחדות הטיף לראפרים לומר דברים משמעותיים ולא להסתפק בשירי הלל לאלימות ולא לכוהול.

חוץ מ"מהפכה", השירים הגדולים באמת של סקוט הרון נכתבו במרחב שבין האישי לפוליטי והחברתי. "חתיכות של אדם" על אבטלה, "הבית הוא המקום שבו קיימת השנאה" על נרקומן שסביבתו מפנה לו עורף, "חורף באמריקה" על חיי העניים במשבר הכלכלי שהיכה באמריקה באמצע שנות ה-70 ו"כמעט איבדנו את דטרויט", על תאונה בכור גרעיני. את המוסיקה שלו כינה **"מוסיקת עולם שלישי"**.

המשך השיר, כמו ממשיך את הציטוט באנגלית, בביקורת כנגד הטלויזיה הממוסחרת, כנגד חברת הראווה הצרכנית- הקפיטליסטית, כנגד ייצוגי "היופי הנשי" המיופייף: נשים בלונדיניות - בניגוד למשוררת שחומת העור שכונתה בבית ספר "כושית". מה שיכול להתפס ככינוי גנאי מעליב הנגוע בגזענות- הופך עתה לדגל של גאווה, המשוררת הופכת את צבע העור וצורת השיער למשהו שהיא גאה בו וגם אם הוא לא היה שלה באופן טבעי- היא היתה בוחרת בו: "אם הייתי צריכה לבחור\הייתי בוחרת\אפרו תימן".

וכך אומרת עדי קיסר: "מגיל צעיר הבנתי שהצבע שלי לא טוב. שבבית הספר נטפלים ל'חולשה' במרכאות של כל אחד, ואצלי הצבע הוא הדבר הלא-טוב. בגלל זה קוראים לי 'כושית'. הדיכוי הראשון שאתה מרגיש כילד לא נתפס באופן רציונלי, אבל אתה מרגיש אותו. נגיד כשקוראים לילד צעיר 'שמן', הוא לא מבין מה זה סגידה לרזון או תעשיית היופי. הוא פשוט יודע שלהיות שמן זה לא טוב. ככה ידעתי שלהיות שחורה זה לא טוב, שזה אישיו. ידעתי את זה מגיל מאוד צעיר. היינו רבים, ומפה לשם נזרק 'יא כושית', ולא היה לי מה להגיד"

"עד היום אנשים כותבים לי, 'את אומרת מה שאני מפחד להגיד'. כשאמרתי שקראו לי כושית בהפסקות בשיר 'אני המזרחית', אתה יודע כמה 'סיפורי כושים' כאלה זה הביא לי? כשהדבר נאמר ומאווררים אותו בחדר, זה עושה משהו. גם לדור ההורים שלי, שעבר דיכוי גדול יותר מזה שאני עברתי. לי אף אחד לא קרא פרענקית. לאמא שלי כן." (ראיון, נספח מס. 6)

(אפרו הוא תסרוקת בה השיער מתרחב מהראש בצורה של הילה, ענן או כדור. אפרו דורש שיער מתולתל מאוד. עבור אנשים

רבים ממוצא אפריקאי, אפרו הוא צורת השיער הטבעית שלהם. כל אחד מכל רקע אתני מסוגל לגדל אפרו במידה ושיערו מתולתל מאוד. אנשים ממוצא אפריקאי שתלתליהם מלופפים באופן הדוק, יכולים ליישר אותם, וכך השיער מקבל נפח ואורך נוסף, על ידי קליעת השיער והפרדת ההתפתלויות תוך שימוש ב"מכוש אפרו". מכוש האפרו הוא עיבוד של כלי סירוק אפריקאי מסורתי, שהוא מסרק צר עם שיניים ארוכות ומרווחות. באופן דומה, אפשר להוסיף נפח לשיער בעזרת מכוש אפרו בשילוב עם חום של מייבש שיער. התוצאה מכונה "התפוצצות."



את דבריה אלה של עדי קיסר, כדאי לבחון כלעומתיים מול תופעה הפוכה ומצערת:

"שנאה עצמית של מזרחים בישראל"-שנאה זו נוצרה עקב המפגש שלהם עם הממסד הציוני האירופוצנטרי, אשר חשש מן המזרח, ביקש לערטל את יהודי המזרח מתרבותם, ועשה זאת בשלל דרכים: "מגזירת פאותיהם של תימנים דתיים ועד כפייתה של תכנית לימודים אירופה-ציונית". בדרכים אלה ביקשו לשלול את ערביותם ומזרחיותם של יהודי ארצות האסלאם. עבור היהודים-הערבים, משמעות הקיום בצל הציונות הייתה סכיזופרניה עמוקה המתנוודת בין גאווה עצמית עקשנית לבין דחייה עצמית כפויה. במערבולת רגשות מתנגשים וסתירות פנימיות חוו המזרחים אובדן זהות טראומטי האופייני לקולוניאליזם התרבותי. מאחר שערביותם הובילה רק לדחייה ולבוז, **מזרחים רבים הפנימו את ה"מבט" האשכנזי עליהם והתנכרו לעצמם. המסכה לנראות אשכנזית באמצעות הבלונד, עולה בדבריה של אלה שוחט במסה "זהויות שסועות: הרהורים של יהודייה-ערבייה", שם הסבירה דברים אלו בגוף ראשון: הגוף המזרחי הפך לאויבנו: הצבע, המראה, ההבעה, הריח, הלבוש, המבטא, שפת-הדיבור, תנועות-הידיים... לעתים אימצנו לעצמנו תפיסה עצמית מעוותת לפיה המראה המזרחי נחות, דוחה ומעורר סלידה... [החרדה]...]** הביאה לתסמונת השער הבלונדיני. עבור האישה המזרחית, היה בהבחרת השער סוג של מחיקה עצמית ובו-זמנית סוג של השרדות. (ראו: שירים בדין שחורה - על קורס שעסק בספרות מזרחית\ מימי חסקין)

http://library.macam.ac.il/study/pdf_files/d12500.pdf

בבתים הבאים, לאחר שהציגה את "תעודת הזהות" שלה, את המרכיבים המגוונים של עולמה – ממשיך אומנם הטון המתריס והביקורתי, דומה כי המשוררת הולכת וצוברת כוח וביטחון עצמי, אך לצד פנייתה אל הנמענים שיש בה נימה אסרטיבית כשהיא מטיחה בהם את "האמת בפרצוף"- בשני הבתים האחרונים בעיקר נמזגת נימה אלגית יותר, מרוככת ונוסטלגית שמגיעה לשיאה בסיום בציטוט שירה מלא הרגש של אהובה עוזרי. לדוגמה: "אל תגידו לי איך להיות מזרחית" [למה הכוונה? מהי הביקורת המוטחת במשפט זה?] שוב- אמירות נגד הפטרונות וההתנשאות, נגד ההגמוניה

ה"אשכנזית" מערבית, נגד הסטראוטיפים והדעות הקדומות על פיהם
אנו מקטלגים גזעים ועדות וחברות ועמים והשתייכות של אדם
למקצועות מסויימים או למעמד חברתי מסויים וכיו"ב. או: "כי אני
המזרחית\שלא מפחדת ממך" [איך תסבירו את המעבר לפנייה
לנמען- גוף שני יחיד- במקום לנמענים? ואלו תופעות שמעידות על
אפלייה ועל קיפוח מתוארות בפנייה זאת לנמען שאמור "להפחיד"?
ומה משמעות הביטוי "שארית ערביות"? ומה דעתכם על בני עדות
המזרח המתעקשים להגדיר את עצמם גם כ"יהודים-ערבים"?

הבית הבא מציג עוד היבט של מרכיב מעניין בחייה של המשוררת,
שממשיך מוטיב חוזר בשיר שמופיע כבר בבית ראשון, ה"מערבבת",
זאת ש"באמצע\ לא לכאן ולא לכאן" (בית שני). הפעם, בנקודת
ההווה, "אני עומדת במרכז השבע\רחוק מהפריפריה הרעבה". אך
ההשתייכות ל"מרכז השבע", השליטה ב"אקדמית" (עוד "שפה"
לבליל השפות שהופיעו בבית השני!), הנסיעה בקו 25 (המוביל
לאוניברסיטת תל אביב ברמת אביב, ויש כמובן בשיר חומרים
אוטוביוגרפיים רבים, כמו כאן- לימודיה של קיסר בחוג לקולנוע
באוניברסיטת תל אביב), אם תרצו ה"התמערבות"- אין בהם כדי
לגרום להתכחש לשורשים, להפך: המשוררת למדה בעזרתם "למדוד
את המרחק\בין השכל ללב". [במה מתבטא צד "השכל"? ומה מייצג
"הלב"? מה לדעתכם המרחק ביניהם בעולמה של המשוררת? כיצד
בבית זה, בית חמישי, מעוצב המרחב, עולם הדרך הריאליטי
והמטאפורית, גם הביטוי "במרכז" מתקשר למטאפורה מרחבית].
ו"הלב" מוביל ל"בית שלי", לאבא ואמא, לזכרונות הילדות. דומה כי
זה החלק הכי "מרוכך" בשיר, נוסטלגי ונוגע ללב (ואולי גם הכי "פיוטי"
ומעניין בלשון הציורית העשירה שלו).

[אף פעם לא דחפו לי ספר ליד"- זה "ספר" ריאלי כמו גם הספריה
העירונית. היכן מופיע בהמשך מוטיב ה"ספר" ומה שקשור אליו
במשמעויות מטאפוריות?] בביטויים "כרכו את הנשמה\שלהם
בשלי", "בהוצאה עצמית", "אז יצאתי לאור"] כיצד חלק זה בשיר
מעיד על דמות ההורים והיחסים בין הבת להוריה? [אומנם ההורים

"לא דחפו לי ספר ליד" אבל עשו משהו אפילו נעלה יותר- "כרכו את הנשמה\שלהם בשלי\בהוצאה עצמית"- לא כמצוות הורים מלומדה בבית מלא ספרים- אלא שוב מגיעים לבית אבא ואמא דרך עולם ה"לב"... והספריה העירונית מספקת לילדה את מבוקשה, ומהחושך היא יוצאת לאור (במשמעות כפולה, אולי רמז ארספואטי- כך נולדה המשוררת לעתיד...)

הבית החותם את השיר פותח בהנכחה של הויכוח הטעון בין המשוררת המייצגת את הצד המזרחי הלוחמני-המתריס, אל מול הנמענים הנמצאים כביכול בצד השני של המיתרס, אלה "הגוערים", שמאסו ב"אכלו לי שתו לי....". הטענה של ה"גוערים" היא ש"אם תפסיקי לדבר על זה\זה כבר לא יהייה קיים", שכן במציאות כל בני העדות מתערבבים, ומוסיקה מזרחית היא כבר קונסנזוס שכן "מזרחית עושה שמח" [כאן בהחלט ניתן לעלות את הנושא הדי נפיץ הזה לדיון, לעורר ויכוח, להביא עובדות ונתונים מן המציאות העכשווית הנוטים לחזק את הצדדים השונים בויכוח. השוו את דבריה של קיסר לאלו של המשורר **מואיז בן הראש**, בשיר מספרו "שפת היס":

מֵאָחַר וְהִבְעֵיהָ לֹא קִיַּמְתָּ
אָסוּר לְדַבֵּר עֲלֶיהָ
כִּי אִם אַתָּה מְדַבֵּר עֲלֶיהָ
זֶה אוֹמֵר שֶׁהִבְעֵיהָ קִיַּמְתָּ
וְלִכֵּן אַתָּה אֲשֵׁם בִּיצִירַת הִבְעֵיהָ

וְאִם הִבְעֵיהָ לֹא קִיַּמְתָּ
וְאַתָּה מַעֲז
לְדַבֵּר עַל בְּעֵיהָ לֹא קִיַּמְתָּ
אֲנַחְנוּ נִסְתָּם אֶת פִּיךָ
נַחֲסֵל אוֹתְךָ
נְדַאֵג שְׂיִפְטְרוּ אוֹתְךָ

כְּדִי שְׂאֲנָשִׁים יִלְמְדוּ
לֹא לְדַבֵּר עַל בְּעִיּוֹת לֹא קִיּוֹמוֹת.

ושיר נוסף של עדי קיסר שמוכיח, בעיניה, שהבעייה קיימת, ועוד
איר!

שיר למי

לְמִי שֶׁהַהוֹרִים שָׁלוּ נוֹלְדוּ בְּמַדִּינָה הַנְּכוֹנָה
וַיֵּשׁ לוֹ אֶת שֵׁם הַמְּשַׁפָּחָה הַנְּכוֹן
לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶת צָבֵעַ הָעוֹר הַנְּכוֹן
וְעֵינָיִם בְּצָבֵעַ הַנְּכוֹן
לְמִי שֶׁנוֹלַד בְּעִיר הַנְּכוֹנָה
בְּשִׁכּוֹנָה הַנְּכוֹנָה
וְהֵלֵךְ לְבֵית הַסֵּפֶר הַנְּכוֹן
וְלֹא וְנִיבְרָסִיטָה הַנְּכוֹנָה
לְמִי שֶׁמְדַבֵּר אֶת הַשָּׁפָה הַנְּכוֹנָה
בְּמַבְטָא הַנְּכוֹן
לְמִי שֶׁנוֹלַד לְמִין הַנְּכוֹן
לְדַת הַנְּכוֹנָה
לְלֵאָם הַנְּכוֹן
לְדֶרֶכּוֹן הַנְּכוֹן
לְמִי שֶׁנוֹלַד בְּזְמַן הַנְּכוֹן
וַיֵּשׁ לוֹ אֶת הָעֵתִיד הַנְּכוֹן

יּוֹם אֶחָד
כְּשֶׁהֵם יְבוֹאוּ
לְדַפֵּק בְּדֶלֶת
הֵם לֹא יִבְקְשׁוּ כּוֹס סֵפֶר
הֵם יִבְקְשׁוּ
לְעַקֵּר אֶת הַדֶּלֶת מִמְּקוֹמָהּ
וְלִמּוֹטֵט אֶת הַבַּיִת. [

אך בסיום השיר "אני המזרחית", לא נסחפת עדי קיסר לרעשנות של "מזרחית עושה שמח" עם רמז אולי לוולגריזציה וההמוניות ואולי המיסחור של מה שמכונה היום "מוסיקה מזרחית". בתקבולת ניגודית ל"שימו מוסיקה מזרחית בחתונה..." וכו' קיסר כותבת "ובתוך הראש שלי\אהובה עוזרי\נותנת לי שוב את קולה", זהו קל אותנטי, ה"שוב" מרמז שהקול הזה מהדהד מהעבר, הופך לקול פנימי ("בתוך הראש שלי"), קול שהוא "הכל", **קול מזרחי-נשי**, ובקולאז' השירי שוב ציטוט החותם את השיר, החזרה אל חיק האם הגדולה, הבקשה "פתחי הדלת", בשילוב של עצב, רוך המעורב גם עם "משא כבד" וכיסופים--

על הדיבור ב"שני קולות" בשיר זה ובשירים נוספים של עדי קיסר ועל ייחודה כ"משוררת מחאה" כותב המשורר עוזי בהר כי קיסר עושה שימוש "במה שאפשר לכנותו '**מנגנון הגנה**'. זהו מנגנון היוצא נגד מנגנון ההתקפה המחאתי המוכר, ולעתים אפילו השמרני, של עמיתיה לשירת המחאה המזרחית. לעומת מנגנון ההתקפה הכולל ספינות קרב, אקדחים, תופי מלחמה וכיוצא באלה אביזרים מלחמתיים, מנגנון ההגנה של קיסר כולל שני סממנים אנושיים: האחד הוא געגועים אל העבר המשפחתי הלא מספיק מוכר לה ממולדת משפחתה, תימן, והאחר הוא פחד, פחד מהעולם, פחד מאהבה שהכזיבה וגם פחד מיצר הרע הקורא לבגידה, או למתקפה, או לטירוף הדעת...) (אפשר לזהות את נקודת ההתנגשות בין שני המנגנונים, המתקיף והמתגונן, דווקא בשיר 'אני המזרחית', שם כותבת עדי קיסר כי היא לא מפחדת מאלו המפלים אותה לרעה, מצד אחד, אך מסיימת את השיר בציטוט מכמיר לב משירה של הזמרת אהובה עוזרי, 'אמי אמי פתחי הדלת / כל גופי רועד מקור / אמי אמי פתחי הדלת / על כתפי משא כבד'".

<https://www.haaretz.co.il/literature/poetry/.premium-1.2438590>

ננשמיע את -אהובה עוזרי שרה את "אימי אימי" בדיסק: "צלצולי פעמונים". מדוע, לדעתכם, בחרה עדי קיסר לסיים את שירה בציטוט מ"אמי אמי" של אהובה עוזרי? איך הסיום מתקשר לשאר חלקי השיר?

<https://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=1853&wrkid=22145>

אהובה עוזרי **אמי אמי**

מילים ולחן : אהובה עוזרי

אמי אמי
פתחי הדלת
כל גופי רועד
מקור

אמי אמי
פתחי הדלת
על כתפי
משא כבד

ליל חלף, השלג בא
הוא מצליף בעצמותיי
אביט אל על, הרים עליי
לא נדע מה המחר

חבר יצא למשימה
הלב בוכה בחשיכה

אמי אמי ...

הלב דואב, רחוק ממך
שולח לך אלפי ברכות
הלילה קר, בתוך חדר
חום ועדנה בחלוני
נערת הקטנטנה
מכתב שלחה באהבה

אמי אמי...]

[שאלה לסייום:

מעבר לנושא הישיר של "אני מזרחית" - האם השיר עשוי לקבל משמעות רחבה יותר? נסו לכתוב שיר דומה ששמו יהיה, לדוגמה, "אני הרוסיה", או "אני האתיופית" או "אני העובד הזר הפליט", ובאופן רחב יותר **אני ה"אחר"** (במראה החיצוני, בצבע העור, במגבלויות גופניות, בנטייה המינית וכו').]

"יש סיפורים שאף אחד לא רוצה לשמוע ואף אחד לא רוצה לספר, אבל קיסר מספרת אותם; היא נותנת להם מקום וקול ומוזיקה. יש לה קצב פנימי בתוך המלים. הביטים של הגוף שלה, של העבר שלה, מגולמים כולם בתוך השירים.

המלים שלה עוקצות, בועטות, פוגעות ישר בבטן, אבל יש בהן גם עדינות ורוך שמסתתרים בין השורות. קיסר מייצרת עולמות של אהבה, כאב וזכרון. היא לא

שוכחת, לא נותנת שישכיחו ולא חוסכת את הביקורת שלה מהחברה בישראל. זאת שירת מחאה עם כל כך הרבה גאווה, שנותנת כוח להמשיך ולהילחם על המקום שלנו בעולם."

כך כותבת הפעילה החברתית אינס אליאס

<http://www.haokets.org/2016/03/17/%D7%AA%D7%A0%D7%95-%D7%9C%D7%99-%D7%9E%D7%95%D7%96%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%94%D7%94-%D7%A2%D7%9C-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%94-%D7%94%D7%97%D7%93%D7%A9-%D7%A9%D7%9C-%D7%A2%D7%93%D7%99>



העשרה נוספת לשיח כולל יותר אודות "ספרות מזרחית": שאלות לגבי עצם ההגדרה "מהי ספרות מזרחית? רק זו הנכתבת ע"י בן עדות המזרח? האם היא חייבת בהכרח לעסוק בשאלות של זהות, לכונן "זהות מזרחית"?

כך כותבת רונית מטלון "המזרחית" במוצאה, כשהיא מתנגדת לעצם ההבחנה ב"ספרות מזרחית"...

" האמן... חייב, ממש חייב, שלא לדעת מי הוא כדי להניע את היד האוחזת בעט על גבי הנייר. זהותו האתנית, מעמדו הכלכלי-חברתי, אמונתו הפוליטית, מורשתו המשפחתית והרוחנית נוכחים בתוך היד הכותבת שלו, אבל אוי לו ואבוי לו אם רק הם נוכחים שם... אקט הכתיבה הוא בראש ובראשונה אקט של בגידה: בגידה בשבט, במשפחה, בקבוצה האתנית, בשייכות. הספרות במיטבה יוצרת את ההשתייכות באמצעות ועל-ידי אקט של אי השתייכות. הזהות המזרחית הראויה, אם אכן ישנה כזו, נוצרת בתהליך של שלילה אינסופית של קביעות "מי הזהות המזרחית". כמעט כל דבר אחר הוא פולקלור. כבודו העצמי של האמן, אני מאמינה, הוא

התעקשות נחושה על אי ידיעה של ה"זהות" ... מי שיודע מי הוא היוצר המזרחי ומהי היצירה המזרחית חושב שהוא יודע מי הוא היוצר האשכנזי ומהי יצירה אשכנזית. מי שיודע בוודאות את שני אלה מקבע את הדיכוטומיה הנפסדת בין "מזרח" ל"מערב". מי שמקבע את הדיכוטומיה הזו מניח את חפיסת אבק השריפה שלו בחבית הגזענות, מדלדל את התרבות, מדלדל את היצירה ה"מזרחית" ולא מקדם אותה."

נספחים

(1) ספוקן וורד, Spoken Word = מילה מדוברת או שירה מדוברת היא סוג הופעה המבוססת על שירה מדוברת. על פי רוב עוסקות ההופעות בנושאים חברתיים או אישיים, והמופיעים משתמשים באמצעים מגוונים, נוסף על עצם הקראת המילים, על מנת להעצים את המסר ואת העוקץ שבו. עם האמצעים השכיחים נמנים שימוש בשפת גוף ובכלי נגינה. בסגנון אין תבניות משקל או חריזה, ומבנה הכתיבה חופשי לגמרי. עיקר הדגש מושם על טיב ההופעה ועל הקשר עם הקהל במהלכה. שורשי ה SPOKEN WORD נעוצים בתרבויות שבהן נהוג היה להעביר בעל-פה את כלל תוכני התרבות, ההסטוריה, הדת והאמנות. באומות אפריקאיות, ובקרב הילידים באמריקה ובאוסטרליה וכן במקומות נוספים, כללה תרבות המילה המדוברת גם ריקוד, תיפוף, שירה ונגינה, ששימוש כאמצעים לחיזוק מסרים ולהעצמת חוויות רוחניות. בשנות השישים של המאה ה-20 בארה"ב השתלבה המילה המדוברת בתרבות המחותרת השחורה, שהייתה מקושרת

לתנועת זכויות האזרח ולמאבק בגזענות. בשנות השישים הפכה השירה המילה המדוברת לאמצעי ביטוי מקובל בתרבות האפרו-אמריקאית. היא זכתה לפופולריות רבה ב-1970, כשביצע גיל סקוט-הרון את שירו "המהפכה לא תשודר בטלוויזיה". מופעי הסגנון עוסקים רובם בביקורת חברתית ופוליטית. בקרב בני נוער נפוץ גם העיסוק בנושאים אישיים.

2) מה זה "ספוקן וורד"?

חשוב לזכור שגם **ראפ** וגם **ספוקן וורד** צמחו מאותו גרעין תרבותי ופילוסופי. ענפים אלה יצאו מתוך תרבות שמניעה דיאלוג חתרני, שמערער את התפיסה השלטת. לכן נושאים פוליטיים, חברתיים מגדריים וכו' הם המרכז של תרבות זו.

כשאנחנו ניגשים לבחון את השירה הדבורה והשירה הכתובה, הגבול ביניהם אולי נראה תחילה לא ברור, אבל למעשה ההבדל ביניהם הוא תהומי. השירה הכתובה, זאת שנדפסת עד היום, מחייבת את עצמה להיות בעלת ערך אקוסטי מופחת מזאת של אחותה, השירה הדבורה. כלומר, כשמשורר מוציא את שיריו בדפוס, הוא מכווין את הקורא לתפוס את שירתו בדרך שאינה משתמעת לשני פנים אקוסטיים, וזאת משום שהמשורר רוצה ששירתו תיקרא בדיוק איך שהוא דמיין אותה, או לפחות כמה שיותר קרוב לדמיון זה.

אם כך, לא יפתיע אף אחד לגלות שבערבי שירה כאלה, למשורר יש מעמד משני. פרט לדברי רכילות או דיבורי מטא שירה וכו', תפקיד המשורר הוא מינורי. שירתו שתוקרא בקולו תישמע בדיוק כפי שהקהל דימה זאת לעצמו בקריאתו בביתו. שירה זו היא שירה פרטית ששומרת על מסורת התבודדות לשם צריכת אומנות.

לעומת זאת, את ממד הצליל של שירת משוררי הספוקן וורד, לעולם לא יכול קהל קוראים לנחש מראש. כלומר, **תפקיד המשורר בערבי**

שירה כאלה הוא קריטי, ולכן לעולם לא יהיו אלה ערבי שירה פרטיים ומבודדים. חזרת השירה לממד הציבורי במקרה זה גם טעונה במשמעות פוליטית משום העוצמה שבחויית שירה שיתופית. אל הערכים האסתטיים של השירה הכתובה מתווספים ערכים אקוסטיים. אך בשונה מראפ – ערכים אלה לא מוגבלים על-ידי גבולות ריתמיים, אלא מונעים על-ידי גבולות אקוסטיים שאותם מציב המשורר עצמו.

בז'אנר ספרותי זה באה לחיים אמירתו של דוד אבידן, ש"שִׁיר הוּא דְּבַר / שְׁאֵנִי קוֹבֵעַ שֶׁהוּא שִׁיר [...]".

כפי שלא כל טקסט קצוץ שורות הוא שיר – לא כל מופע של הקראת שירה הוא ספוקן וורד....

PAVEL A. MOVSHOVICH / פבל א. מובשוביץ'

(למתעניינים- מומלץ המאמר בשלמותו)

3) **ערס פואטיקה** הוא ערב הקראת שירה שייסדה המשוררת עדי קיסר בתחילת שנת 2013 אשר יצר קול שכונה כ"גל המזרחי החדש של השירה העברית."

הערב שמתקיים פעם בחודש, מוגדר כחאפלה בשל האופי המזרחי של האירוע ומורכב ממשוררים, רקדניות בטן ואמני ספוקן וורד.

בין המשוררים המשתתפים בערבי "ערס פואטיקה" המייסדת עדי קיסר, רועי חסן, ישראל דדון, תהילה חכימי, מתי שמואלוף ושלומי חתוכה.

לערס פואטיקה יצאו שתי אסופות שירה מודפסות בעריכתה של עדי קיסר, בהוצאת "גרילה תרבות."

<https://patriotrap.wordpress.com/2018/07/13/%D7%9E%D7%94-%D7%96%D7%94-%D7%A1%D7%A4%D7%95%D7%A7%D7%9F-%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%93>

4) פואטרי סלאם poetry slam (בתרגום חופשי: 'הטחת שירה') הוא אירוע בו משוררים קוראים או מדקלמים יצירה מפרי עטם, בסגנון הנקרא "ספוקן וורד" (מילה מדוברת). הביצוע עומד לשיפוט נציגים אקראיים מהקהל.

בנובמבר, 1984 יזם מארק סמית 'אירוע פואטרי סלאם במועדון 'get me high' בשנת 1986 הערבים עברו למשכנם הקבוע, ב 'Green Mill Jazz Club' בעיר. בשנת 1988 התקיים לראשונה אירוע מחוץ לשיקגו, במועדון 'Nuyorican Poet's Cafe' בניו יורק. שנתיים לאחר מכן, נוסדה תחרות 'פואטרי סלאם' לאומית, שנקבעה בסן פרנסיסקו, והופיעו בה משוררים משיקגו, ניו יורק והעיר המארחת. לשם השוואה, בתחרות שהתקיימה בשנת 2010, השתתפו מבצעים מ-80 קבוצות שונות, במשך 5 ימים.

אירועי פואטרי סלאם התפשטו מאז בעולם, וכיום נערכות תחרויות כאלה בלמעלה מ-30 מדינות.

לאירוע השירה יש מנחה המוביל את הערב. בתחילתו, יופיע 'משורר חימום' (נקרא גם "משורר הקורבן") שאינו חלק מן התחרות. אחריו חל הסיבוב הראשון בו, על פי הגרלה, יעלו המשוררים ויציגו את קטע השירה שלהם. לאחר סיום כל ביצוע, יינתנו ציונים מספריים, בין 0 ל-10, על ידי 3 או 5 צופים אקראיים שנבחרו מראש. בסיבוב הראשון מופיעים לרוב 8 משוררים. ארבעת המציגים בעלי הניקוד הגבוה ביותר, יעלו לסיבוב השני.

בסיבוב השני, יופיעו ארבעת המשוררים בעלי הניקוד הגבוה, ויציגו קטע שונה משהציגו בסיבוב הראשון. המתמודד שיקבל את הציון

הגבוה ביותר הוא המנצח, והוא יוזמן לבצע קטע נוסף ("הדרן" או "המילה האחרונה"). בגרסה אחרת, שני המבצעים בעלי הניקוד הגבוה, יתמודדו ביניהם על הניצחון בערב. באירועים הנערכים בישראל הפורמט הוא של 4–8.

על המציגים להימנע משימוש באביזרים, תחפושות ומוזיקה. בכך הפואטרי סלאם מובחן מאירועים דומים כמו ערבי שירה, תיאטרון או מוזיקה. לכל מציג יש זמן הופעה מוגבל, בין 3 ל-10 דקות.

קיימים סוגי תחרויות שונות: בתחרות פתוחה, כל אחד מוזמן לעלות ולהציג, וזאת לעומת תחרות מוזמנת בה רק משוררים מוזמנים מופיעים. לרוב, אין הגבלה על נושא השיר; לעיתים, מוכרזת 'תחרות נושא ("Theme Slam")' בה על המתמודדים לעסוק בנושא מסוים בשירתם.

האירועים מציגים מגוון רחב של סגנונות, הן בכתיבה והן בצורת ההופעה. הקטעים המוצגים בערבים אלו זהים לעיתים לאירועי הקראת שירה. אחרים דומים בצורתם למונולוג תיאטרלי ואף למערכון, ואלה ישתמשו לרוב בטונים שונים להדגשת הנושאים, הדמויות והקונפליקטים המובאים בקטע. כמו כן חלק מהמציגים מתבססים על אלמנטים של ראפ, ואלה לרוב יאופיינו בחריזה מהירה של מילות השיר. לרוב, קטעים אלו משויכים לסוגה 'מילה מדוברת' (spoken word).

אחת ממטרות הפואטרי סלאם, היא לאתגר את מי שטוען לסמכות כלשהי אודות 'ערך אומנותי'. כל משורר זוכה לביקורת ושיפוט הקהל, היות שהם תלויים בחסדיו על מנת להמשיך לסיבובים הבאים. היות שיש תחלופה בין המשוררים לבין הקהל, כאשר משוררים נמנים עם הקהל ולהפך- נציגים מהקהל מופיעים עם שירתם- נוצר מבנה שמטשטש את הגבולות בין קהל, משורר וביקורת.

סצנת הפואטרי סלאם הישראלית נוסדה בינואר 2012 על במת תיאטרון "האינקובטור" בירושלים. מייסדי הפואטרי סלאם בארץ, (פדרו גראס) עמית אולמן), אלן פותלס (נילי קופלר) ואריק

אבר, נפגשו שנה לפני כן בליין אירועי הספוקן וורד "word up!" שאירגנה ענבל בנימין ב"לימה-לימה" בתל אביב. האירועים הראשונים בירושלים היו בעלי קהל מצומצם יחסית, אך תוך זמן קצר התהוו אירועי סלאם קבועים על בסיס חודשי בארבעה ערים בישראל: תל אביב, ירושלים, חיפה ובאר שבע. האירועים וקטעי השירה מופצים בעיקר ברשתות חברתיות כמו פייסבוק ויוטיוב. בשנת 2017 סיקרה רשות השידור את אירוע "הקדם דה לה סלאם" - ערב עם מיטב אמני הספוקן וורד הישראלים העכשוויים - בטלוויזיה ובאינטרנט וכך מביאה לקהל הרחב את השירה המדוברת. עם היוצרים הפועלים בסצנה נמנים: יוסי צברי, צביה מרגליות, ג'ימבו ג'יי, לוסי איוב ונעם פרתום.

ב-7/1/2018 התקיים גמר הסלאם הגדול המכונה גם "מיקרופון הזהב" בבית האופרה בתל אביב..

האתר הרשמי של פואטרי סלאם בישראל:

[/https://poetryslam.org.il](https://poetryslam.org.il)

<https://www.youtube.com/watch?v=qGaoXAwI9kw>

לעיון המאמר: בפואטרי סלאם יוצרים את השירה העברית הכי רעננה כרגע

<https://www.haaretz.co.il/.premium-1.2805491>

(5)

You will not be able to stay home, brother
You will not be able to plug in, turn on and drop out
You will not be able to lose yourself on skag and skip

Skip out for beer during commercials
Because the revolution will not be televised
The revolution will not be televised
The revolution will not be brought to you by Xerox
In 4 parts without commercial interruption
The revolution will not show you pictures of Nixon
Blowing a bugle and leading a charge by John Mitchell
General Abrams and Spiro Agnew to eat
Hog maws confiscated from a Harlem sanctuary
The revolution will not be televised
The revolution will be brought to you by the Schaefer Award
Theatre and
will not star Natalie Wood and Steve McQueen or Bullwinkle
and Julia
The revolution will not give your mouth sex appeal
The revolution will not get rid of the nubs
The revolution will not make you look five pounds
Thinner, because The revolution will not be televised, Brother
There will be no pictures of you and Willie Mays
Pushing that cart down the block on the dead run
Or trying to slide that color television into a stolen ambulance
NBC will not predict the winner at 8:32 or the count from 29
districts
The revolution will not be televised
There will be no pictures of pigs shooting down
Brothers in the instant replay
There will be no pictures of young being
Run out of Harlem on a rail with a brand new process
There will be no slow motion or still life of
Roy Wilkins strolling through Watts in a red, black and
Green liberation jumpsuit that he had been saving

For just the right occasion
Green Acres, The Beverly Hillbillies, and
Hooterville Junction will no longer be so damned relevant
and Women will not care if Dick finally gets down with
Jane on Search for Tomorrow because Black people
will be in the street looking for a brighter day
The revolution will not be televised
There will be no highlights on the eleven o'clock News
and no pictures of hairy armed women Liberationists and
Jackie Onassis blowing her nose
The theme song will not be written by Jim Webb, Francis Scott
Key
nor sung by Glen Campbell, Tom Jones, Johnny Cash
Englebert Humperdink, or the Rare Earth
The revolution will not be televised
The revolution will not be right back after a message
About a whitetornado, white lightning, or white people
You will not have to worry about a germ on your Bedroom
a tiger in your tank, or the giant in your toilet bowl
The revolution will not go better with Coke
The revolution will not fight the germs that cause bad breath
The revolution WILL put you in the driver's seat
The revolution will not be televised
WILL not be televised, WILL NOT BE TELEVISED
The revolution will be no re-run brothers
The revolution will be live

6) "בעיניי שירה צריכה לדבר בגובה העיניים. ערבי השירה צריכים להיות חפלה."

" מגיל צעיר הבנתי שהצבע שלי לא טוב. שבבית הספר נטפלים ל'חולשה' במירכאות של כל אחד, ואצלי הצבע הוא הדבר הלא־טוב. בגלל זה קוראים לי 'כושית'. הדיכוי הראשון שאתה מרגיש כילד לא נתפס באופן רציונלי, אבל אתה מרגיש אותו. נגיד כשקוראים לילד צעיר 'שמן', הוא לא מבין מה זה סגידה לרזון או תעשיית היופי. הוא פשוט יודע שלהיות שמן זה לא טוב. ככה ידעתי שלהיות שחורה זה לא טוב, שזה אישיו. ידעתי את זה מגיל מאוד צעיר. היינו רבים, ומפה לשם נזרק 'יא כושית', ולא היה לי מה להגיד.

"עד היום אנשים כותבים לי, 'את אומרת מה שאני מפחד להגיד'. כשאמרתי שקראו לי כושית בהפסקות בשיר 'אני המזרחית', אתה יודע כמה 'סיפורי כושים' כאלה זה הביא לי? כשהדבר נאמר ומאווררים אותו בחדר, זה עושה משהו. גם לדור ההורים שלי, שעבר דיכוי גדול יותר מזה שאני עברתי. לי אף אחד לא קרא פרענקית. לאמא שלי כן."

"ביני ובין סבתא שלי היו המון קשיי שפה. היא נפטרה כשהייתי מאוד צעירה, ואני כל כך מקנאת באנשים שיש להם סבא וסבתא שהם יכולים לדבר איתם ולשמוע את הסיפורים שלהם. הסיפור של סבתא שלי הוא סיפור שלא סופר. מי יספר את הסיפור שלה? לא מספרים אותו כאן. כי היא אישה והיא מתימן, מי יספר את הסיפור הזה? אני מכירה את הסיפורים מיד שנייה, מאמא שלי, לא ממנה. לא הייתה בינינו שפה משותפת. זה שבר שנמצא בין הדורות. בינינו לא היו סיפורים. היו סיפורים שסיפרו לי אחר כך". "בעיקר העסיק אותי להישאר במקום של השבר, שבר ההגירה. תאר לך שלוקחים אותך מהמקום שלך ושמים אותך במקום אחר לגמרי. זה שבר שהסיפור הלאומי לא מתעכב עליו, כי הוא רצה לבנות מדינה. אבל אני הייתי חייבת להיות בפער שבין שני המקומות, לחוות את השבר. להיות עם סבתא שלי במקום שבו היא הייתה. זה העלה בי המון דברים, כולל המון עצב, כי מצד אחד קיבלתי את המטמון הזה, ומצד שני היא לא פה לדבר איתי עליו. רציתי להבין מתי היא הייתה נזכרת בבית שלה, מתי היה לה הכי קשה. אני מדברת על חוויית הגירה כוללת. יש במדינה הזאת כל כך הרבה אנשים שעשו להם קאט אנד פייסט — גזור־הדבק."

את ילידת הארץ, דור שני, הקשר שלך לתימן באמת רחוק. למה להתאבל על זה?

"זה צורך רגשי. מעניינת אותי התרבות שממנה אני מגיעה. מה, התחלתי היום? אני נצר לדבר ארוך, אני נושאת גנים של משהו. העולם המודרני כל הזמן מקטלג אותך כאילו יש רק עכשיו, אבל אני נושאת גנים וגעגועים שמגיעים מרחוק."

געגועים?

"בטח. אם הייתי יכולה לנסוע לתימן, הייתי נוסעת. המשפחה שלי משם. המנהגים שלי, הריחות. הרצון להבין את המקום הזה קיים בי מאוד, בטח כשהמטען התרבותי הזה עובר מחיקה, כשמתייחסים אליו כאל פולקלור או כמשהו אקזוטי. זה עוד יותר גורם לי לרצות לחקור אותו, כי כל מה שאני מקבלת זה דיס־אינפורמציה במקרה הטוב, ובורות וגזענות במקרה הרע. כלומר, מעבר לרצון שלי, יש את העובדה שהמחקר והמידע בנושא חסרים. זה עולם מרתק שהוא חלק ממני. 'אני המזרחית' מדבר בדיוק על זה, על מישהי שהיא שילוב. אני לא רוצה להעלים נרטיב אחד על חשבון אחר, אני רוצה ריבוי נרטיבים

אבל התפיסה הזו, כאילו אנשים באפריקה הם חסרי השכלה וחסרי תרבות ואנשים במערב לא — היא לא נכונה. זו הבניה. זה יוצר היררכיות לא נכונות וזה גזעני. זה כמו כשאני אומרת שאני מזרחית. אז מה, אני לא באה מהשכלה? אני לא באה מתרבות? בהחלט כן. רק שהחברה מחברת אותי לחשוב שתימן והמזרח זה לא תרבות. כל עוד החברה גורמת לנו לחשוב ככה על תרבות ולתפוס דברים מסוימים כשליליים ונחותים — יהיה קשה לעצור את זה."

רגע זה של הולדת המשוררת מורגש בשירים בספר הזה בעיקר במקומות שבהם עושה קיסר שימוש במה שאפשר לכנותו "מנגנון הגנה". זהו מנגנון היוצא נגד מנגנון ההתקפה המחאתי המוכר, ולעתים אפילו השמרני, של

עמיתיה לשירת המחאה המזרחית. לעומת מנגנון ההתקפה הכולל ספינות קרב, אקדחים, תופי מלחמה וכיוצא באלה אביזרים מלחמתיים, מנגנון ההגנה של קיסר כולל שני סממנים אנושיים: האחד הוא געגועים אל העבר המשפחתי הלא מספיק מוכר לה ממולדת משפחתה, תימן, והאחר הוא פחד, פחד מהעולם, פחד מאהבה שהכזיבה וגם פחד מיצר הרע הקורא לבגידה, או למתקפה, או לטירוף הדעת.

אפשר לזהות את נקודת ההתנגשות בין שני המנגנונים, המתקיף והמתגונן, דווקא בשיר "אני המזרחית", שם כותבת עדי קיסר כי היא לא מפחדת מאלו המפלים אותה לרעה, מצד אחד, אך מסיימת את השיר בציטוט מכמיר לב משירה של הזמרת אהובה עוזרי, "אמי אמי פתחי הדלת / כל גופי רועד מקור / אמי אמי פתחי הדלת / על כתפי משא כבד." "

<https://www.haaretz.co.il/.premium-1.2438590>

אילן ברקוביץ

7) ירושלים – האור שלך מטיל מומים": ראיון עם המשוררת עדי קיסר
<http://www.bac.org.il/specials/project/bvaatym/article/yrvshlym-haavr-shlch-mtyl-mvmym-rayvn-aam-hamshvrrt-aadykysr>

א.

המון האדם שהגיע לערב ההשקה לכבוד "שחור על גבי שחור", ספר הביכורים של המשוררת הערס-פואטית עדי קיסר, נדחס בצפיפות לתוך ארבע ועשרים, פאב ירושלמי קטן במרכז העיר. ההדים שעוררה קיסר חרגו מזמן מהביצה הקטנה של עולם השירה הישראלי ונהיו לתופעה תרבותית-חברתית יוצאת דופן. הפסיפס האנושי שהגיע לאירוע היה בהתאם: סקרנים וחברים ותיקים, משוררים מוכרים בצד אנשים שבאו לראשונה לערב שבו קוראים שירה.

אבל הקהל המעניין ביותר אכלס את שורת הכיסאות הראשונה, זאת שצמודה לבמה המאולתרת. חבורת נשים תימניות מבוגרות, בנות משפחה של המשוררת ברובן, שתפסו מבעוד מועד את המקומות הטובים. הן לא שותות בשעות מאוחרות שכאלה וממתינות בסבלנות לפתיחה. "אני מתרגשת כאילו עדי התחתנה", אומרת אחת מהן לאחרת. "ספר זה ילד", עונה לה האחרת, "האירוע הזה הוא כמו ברית מילה."

לאורך הערב היה קשה להסיר מהן את העיניים. מי שרוצה להבין את מקור הכוח של קיסר היה צריך להתבונן בתגובות שלהן לשירים המוקראים. הן הגיבו חזק, בקול, במחיאיות כפיים נרגשות ובבכי מלא דמעות – תגובות שונות כל כך מהאיפוק המקובל בערבי שירה שכאלה. הן דקלמו את מילות השירים בעל פה, ביחד עם המשוררים המקריאים, והעניקו בהירות לעובדה שקיסר כתבה חלק גדול מהשירים מפיהן; שהיא כתבה את הסיפור שלהן במילים שלה. מסע מתימן לירושלים שלפעמים נדמה כנעדר שפה כמעט. כשתומר, אח של עדי, מקריא שיר, הוא מזכיר שהמהפכה של אחותו אולי התנהלה בתל אביב ומזוהה איתה אבל התחילה בירושלים, והיא תוצר של עיר הולדתה .

אחר כך הקריאה קיסר את "אם אשכחך", השיר שכתבה על הבירה: "רצתי לתת בך אותות / לכתוב בך אותיות / רציתי לכתב אותך בי / רצתי שתכתבי אותי בתוך / רציתי לקעקע על ערפי אם אשכחך. / ירושלים." המשורר שחר-מריו מרדכי, שיושב לידי, מזכיר לי משפט שמיוחס לרבי שמואל הנגיד: "משורר שכתב חמשת אלפים שיר ולא כתב שיר לירושלים - אין הוא משורר. מי שכתב אפילו שיר אחד ויחיד בחייו והוא שיר לירושלים - משורר."

ירושלים בשפתה של קיסר היא "ג'רוז", שם חיבה שמנסה להקליל את הכבדות המובנית של האבן. "כל אירוע בג'רוז מרגש אותי", היא אומרת, "כי ירושלים גידלה אותי. יש את אימא ואבא – ויש את

ירושלים. היא חלק מאוד גדול ממי שאני. העיר הזאת מרתקת אותי, והמורכבות שלה מפעילה אותי כל הזמן. אני מאוד אוהבת את האנשים שלה, את השפה, את האוויר."

אבל היא גם מסובכת וקשה ולא תמיד פשוטה. את כותבת בשיר: "ירושלים – האור שלך מטיל מומים."
"אני חושבת שירושלים מעמתת אנשים עם מקומות לא פשוטים שקיימים בעצמם כאינדיבידואלים, וגם את כולנו כחברה. זה טוב שאנשים לא מרגישים בה תמיד נוח, כי אז יוצאים הדברים המעניינים. במקום שנוח בו הרבה פעמים לא שואלים שאלות ועומדים במקום. זה משעמם בעיניי. אני חושבת גם שאפשר ללמוד מירושלים שיעור גדול בענווה – כי היא כל כך נצחית, ואנחנו כאן לשנייה. ג'רוז זה הבית – עם כל הטוב והרע. לא הייתי בוחרת שום עיר אחרת להיוולד ולגדול בה. זו זכות גדולה שנפלה בחלקי."

ב.

"שחור על גבי שחור", ספר השירה הראשון של עדי קיסר, הוא מסע פואטי שגולת הכותרת שלו מבקשת "להחזיר עטרה ליושנה" – ממש כשם המהפכה הפסיקתית-חברתית של הרב עובדיה יוסף. כמוהו, גם קיסר מנסה לחשוף את מקומות הבושה הישנים ולכתוב אותם מחדש, במבט גאה ומודע. "המזרחית שאתם לא מכירים", היא קוראת לעצמה באחד השירים.

הפרויקט המרכזי של קיסר בשנה האחרונה היה ערבי "ערס-פואטיקה", שייסדה וערכה: חפלה גדולה של הקראת שירה, ערק שנשפך כמים ורקדניות בטן על רקע שירים של עומר אדם (שהושמעו לא בקטע אירוני – אלא כמגדירי זהות). יחד עם משוררים נוספים שמזוהים עם הקבוצה, כמו רועי חסן, שלומי חתוכה וישראל דדון, היא הציפה מחדש את הדיון על קבוצת הכוח בתרבות.

בוויכוחים, שחלקם התנהלו מעל דפי עיתון "הארץ", זכתה הקבוצה, כמו קיסר עצמה, להערכה מחד, ולהאשמות באיכות פואטית רדודה ופרובוקטיביות מאידך. אבל מבחינתה, "ערס-פואטיקה" היתה הדרך היחידה להתבטא. "התחלתי את ערבי ערס-פואטיקה זמן מה אחרי שהתחלתי לכתוב שירה", היא מספרת, "כי הרגשתי מאוד זרה בעולם השירה הישראלי."

מאין הגיעה תחושת הזרות?

"השירה נראתה לי כמו ז'אנר מאוד אליטיסטי ונפוח. הלכתי לכמה ערבי שירה בתל אביב, ולא אהבתי את האווירה ואת הווייב. רוב השירה ששמעתי שם לא נגעה לי. תיארתי את זה בשיר שפותח את הספר: 'הלכתי לאירוע שירה/ עמד שם אחד/ הקריא את המילים/ בטון רציני/ כדי שאדע שהמילים שלו חשובות". בינואר 2013 הרמתי את הערס-פואטיקה הראשון, כדי שיהיה לי ערב שאני אוכל להקריא בו.

"אני חושבת שירושלים מעמתת אנשים עם מקומות לא פשוטים

שקיימים בעצמם כאינדיבידואלים, וגם את כולנו כחברה. זה טוב שאנשים לא מרגישים בה תמיד נוח, כי אז יוצאים הדברים המעניינים. במקום שנוח בו הרבה פעמים לא שואלים שאלות ועומדים במקום. זה משעמם בעיניי" "רציתי שזו תהיה חאפלה עם הקראת שירה, ומכאן השם 'ערס-פואטיקה". הבאתי חברים די ג'ייז שינגנו ופניתי לכמה משוררים שהכרתי ואהבתי את השירה שלהם. הבאתי גם חברה שתצלם קליפים, כי היה לי חשוב שהמילים יישארו אחרי הערב. בערב הראשון הקראתי את השיר 'שחור על גבי שחור' ונדהמתי מהתגובות שקיבלתי. בכלל, נדהמתי שהגיעו הרבה אנשים לערב. היה ממש גשום וסוער וחשבתי שאף אחד לא יגיע, שאני עושה ערב חד פעמי. בלי שתכננתי, התחלתי להרים ערב כל חודש, וכל פעם במקום אחר, ואצרתי כל ערב משוררים אחרים."

נדמה שסביב "ערס-פואטיקה" נוצרה ממש קהילה, ואחת הדוגמאות המרשימות של הקהילתיות היא הדרך שבו את – וגם רועי חסן

ותהילה חכמי – הוצאתם את הספר. במקום ללכת במסע הייסורים המקובל של הוצאת ספר בהוצאה מוכרת, בחרתם לפנות לקהילה ולממן את הוצאת הספר דרך רכישה מוקדמת באתר הדסטארט (בשיתוף עם גרילה תרבות).

"ההחלטה להוציא ספר דרך מימון המונים בהחלט נבעה מתוך הבנה שערס-פואטיקה יצרה קהילה מספיק גדולה שמאפשרת עבודה בפלטפורמה הזאת. האמת היא שזמן קצר אחרי שהשירים שלי התחילו להתפרסם, אנשים שאלו מתי ייצא הספר. כשהרגשתי שהגיע הזמן, שקלתי כל מיני אופציות, ולהוציא בגרילה תרבות במימון המונים נראתה לי האופציה הכי טובה. מצד אחד, הוצאה עצמית זה המון עבודה, אבל מצד שני, זה חופש ועצמאות. אתה לא עובר דרך ביורוקרטיה ומערכות גדולות של הוצאות לאור.

"הייתי אומרת שהשימוש בהדסטארט דומה לשימושים נוספים שאנחנו עושים ברשת, ובכלל למה שקורה היום בכל תחומי האמנות. המתווכים ושומרי הסף כבר לא שולטים בלעדית במה שקורה, וזה נותן פתח לאמנים להנגיש את האמנות שלהם בצורה עצמאית. אני לא שוללת עבודה עם מו"ל מוכר, אבל לטעמי, הכול נעשה יותר מעניין בצורה שבה השוק מתפתח כרגע. למזלי הגדול, היה לספר קהל שהאמין בו, וחצי ממה שהדפסתי נמכר עוד בשלב ההדסטארט. ממש עכשיו מדפיסים מהדורה שנייה של הספר. ואת זה אני אומרת לא כדי להתגאות, אלא כדי לומר: יש קהל לשירה בארץ. קהל גדול."

אל כתיבת השירה קיסר הגיעה רק בשנתיים האחרונות. "לפני זה כתבתי במדיומים אחרים - תסריטים ועיתונות. שירה מעולם לא דיברה אליי, עד שנחשפתי לכל מיני שירים שכישפו אותי". השירים המכשפים היו בעיקר שירי הדור הקודם של השירה המזרחית, שחלק גדול ממנה הודר בעבר מהבמה המרכזית. אבל נדמה שהזמנים משתנים: בד בבד עם העלייה של ערס-פואטיקה, זכה השנה ראש השבט, המשורר ארז ביטון, להכרה ממסדית בדמות פרס מפעל חיים על שם יהודה עמיחי ובפרס ביאליק לשירה ומפעל חיים. קיסר

הזמינה את ביטון כאורח כבוד לערבים של ערס-פואטיקה, והיא מתרגשת מהזכייה.

"משורר ענק. אין מישהו ראוי ממנו", היא אומרת, "ובעניין ביאליק, הייתי רוצה להוסיף שבתיון למדנו את השיר 'צנח לו זלזל' בעל פה, ולא הבנתי מה רוצים ממני, וגם היום אני לא מבינה מה רצו ממני. אולי במקום להכריח אותנו ללמוד אותו בעל פה, היו מלמדים אותנו משהו בעל ערך לחיים, כמו למשל שכדי להיות משורר לאומי אתה צריך להיות גבר אשכנזי. אבל את זה לא מלמדים אותך בתיון. את זה את לומדת לבד."

את רואה את ערס-פואטיקה כהמשך הרצף שמתחיל בביטון? "הפעמים הראשונות שנתקלתי במה שנקרא שירה מזרחית העיפו לי את המוח והציעו לי אפשרות קיום חדשה; גם בתוך עולם הכתיבה וגם במציאות. השירה של ויקי שירן, מירי בן שמחון, ארז ביטון וסמי שלום שטרית דיברה פתאום איתי ועם השכונה שלי ומעל לראש שלי, עם המשפחה שלי. לבוא מתוך מקום שנחשף כל חייו לספרות מערבית ולגלות לפתע שיש שירה על הקטמונים או על חתונות מרוקאיות היתה כאפה גדולה בשבילי. אני חושבת שזה נתן לי להרגיש שייכת לעולם שהרגשתי בו זרה.

"בתיכון למדנו את השיר 'צנח לו זלזל' של ביאליק בעל פה, ולא הבנתי מה רוצים ממני, וגם היום אני לא מבינה מה רצו ממני. אולי במקום להכריח אותנו ללמוד אותו בעל פה, היו מלמדים אותנו משהו בעל ערך לחיים, כמו למשל שכדי להיות משורר לאומי אתה צריך להיות גבר אשכנזי" את ערס-פואטיקה לא ייסדתי כהמשך למה שהיה קודם, אלא ממקום מאוד אישי שלי, כבנאדם שפועל מתוך מקום אישי ולא בגרפים או בצירי זמן באופן מודע ומחושב ואומר – זה יהיה ההמשך של ההוא. לא היתה בי בכלל היומרנות הזו. הגעתי ממקום מאוד אישי, ספונטני. ברור לי היום למה אנשים מחברים את ערס-פואטיקה עם משוררים ומשוררות מזרחים שהיו כאן קודם - וזה

כבוד גדול. כשארז ביטון הגיע בפעם הראשונה להקריא בערב של ערס-פואטיקה, רעדו לי הרגליים. ארז מקריא שירה זה חשמל ורוקנרול, מקור השראה מאוד גדול."

מה התגובות שאת מקבלת על הספר?
"קיבלתי המון תגובות שריגשו אותי מאוד אחרי שהספר יצא. חלק מהן השאירו אותי עם דמעות ובלי מילים. הרבה פעמים אנשים כותבים לי שהם הביאו את הספר להורים שלהם או למשפחה, וזה הוציא החוצה דברים ששתקו אותם הרבה זמן. מישהו כתב לי שהוא הזמין את הספר לעצמו, אבל לכתובת הבית של ההורים שלו. אימא שלו פתחה את הספר והתחילה לקרוא, וכשהוא הגיע הביתה לקחת את הספר, הם התחילו לריב על מי ייקח אותו. חברת הכנסת תמר זנדברג ממרצ כתבה על הספר בעמוד שלה בפייסבוק וצילמה חלק מהשיר "אני המזרחית". הצחיקו אותי התגובות שהיא קיבלה שם, החל באנשים שהכירו כבר או אהבו וכלה בשירי מחווה כמו 'אני האשכנזית' ותגובות נאצה. שירה בעיניי צריכה להיות בתוך העולם ולעשות את הדבר שלה. היא לא צריכה להיות בספריות או על מדף. היא צריכה לחיות בין אנשים, ברחוב. אחרת, מה הטעם בכלל?"

<http://www.bac.org.il/specials/project/bvaatym/article/yrvshlym-haavr-shlch-mtyl-mvmym-rayvn-aam-hamshvrrt-aady-kysr>

8) האם השירה המזרחית יכולה להתקיים בלי אשכנזים
מאת דוד (נאו) בוחבוט

שחור על גבי שחור
עדי קיסר. הוצאת גרילה תרבות, 144 עמודים,

"כי מה זה להקריא שירה אם לא/ לפתוח רגליים/ לחרבן באמצע הרחוב/
לצעוק על מישהו שעוקף אותך בתור/ להעמיד סירים על הגז ולשרוף את

האוכל". השורות הללו — מתוך "אני לא יודעת להקריא שירה", השיר הפותח את ספרה הראשון של עדי קיסר, מייסדת "ערס פואטיקה" — משקפות את אופיים של כלל השירים בספר. באיכות המחשבה, בכישורי הביטוי, ובלשון שבה שלטת הגסות.

אפשר להמשיל את שיריה של קיסר לקעקועים שבלוניים, לציורים השואפים לסמל איזו עוצמת התנגדות, לקעקע אותה על הגוף ולקבע אותה כמלבוש מתמיד של פרסונה (במובן "מסיכה" ביוונית עתיקה) על פרסונה (במובן אישיות). הביטוי "שחור על גבי שחור" הוא מסוג הקעקועים הללו. זה ג'ינגל עדתי המוני וקליט. מחיקתו של המושג "לבן" והחלפתו ב"שחור" היא התרסה שבסיסה בעצם תחושת גאווה. אך מדוע גאווה זו נזקקת להתרסה? מפני שמזרחיותה של קיסר מתמידה להופיע בארשת רושפת של "נגד", רק על רקע, אל מול, או ביחס לאשכנזיות המקפחת. היא מחוסרת ממשות עצמאית שאינה תוצאה של רפלקסיה אנטי-אשכנזית בלבד. נדמה לי שבלי להשתמש במושג "אשכנזיות", מזרחיותה של קיסר מתקשה למצוא קיום.

שירתה לוקה באותם ליקויים המאפיינים שירה בת ימינו: דלות לשון, פואטי שנרמס על ידי הפוליטי וסובל מהיעדר מקוריות בדרך הביטוי השירי. התכנים מוכרים היטב לכל. מדובר בתקריב תיעודי רגשני של הביוגרפיה העצמית. כלומר, על פי סמנה הממתג, על פי התקן הידוע לכולם: תווית המזרחית.



עדי קיסר. גשרים לאנשים כמוני

התווית הזאת מספקת את פת לחמה הטרייה שזה עתה נשלפה מתנור השיח העדתי, הזקוק לשירת מחאה, ולתכלית זו מסכין הוא לשדך את האג'נדה הפוליטית עם השירה. שידוך זה מוליד שירים שמהותם בזהות העדתית. לכן מדובר ללא ספק בשירה שהיא שירת "גזע". בשירה הזאת יש מוסר כפול מובנה. היא נלחמת בגזענות נגד עדות המזרח, אך מבטאת את מלוא התסכול נגד מה שהיא תופשת כישות אחת: עדת אשכנז.

כך נוצרת שירת פלקטים, הרואה באדם ה"לבן" מושא שגור ואוטומטי לשנאה. עיבוד פשטני זה של המציאות הפוליטית למלות שירה מוכיח שמחאה לא בהכרח מולידה שירה משובחת: "למי שההורים שלו נולדו במדינה הנכונה/ ויש לו את שם המשפחה הנכון/ למי שיש לו את צבע העור הנכון/ ועיניים בצבע הנכון/ למי שנולד בעיר הנכונה/ בשכונה הנכונה" ("שיר למי", עמ' 11).

אצל קיסר השירים צווחים בקול קורבני ("המלים שלי לא ישלמו חשבון חשמל/ ולא ייתנו חיבוק מגן לילדים", עמ' 25). יש שורות של מלל פסיבי-אגרסיבי, הכתוב מעמדה רגשית (ולכן גם שירית) נמוכת קומה: "בשירים שלי/ השומר של הקניון/ ישרוף את כל/ החנויות/ ואחר כך/ נשרוף

את כל/ הגשרים/ הם ממילא לא נבנו/ כדי שאנשים כמוני/ וכמוהו יעברו" (עמ' 46).

הזהות המזרחית היא מהנושאים העיקריים בספר, על כן ציפיתי לחזות ב"שחור על גבי שחור" בהשפעות השיריות המפרות של מסורת השירה המזרחית הקדומה, החל במשוררי תור הזהב העברים בספרד ורבי שלום שבזי בתימן, וכלה בגדולי המשוררים כמו עומר כיאם, ג'לאל א-דין רומי ואחרים. אך העיסוק הזה במזרחיות מתגלם בעיקר במילוי המשבצת ה"מזרחית" בשיח העדתי האקטואלי. צ'צ'יק

אין כאן מפגן בקיאות של אינטרטקסטואליות מתוחכמת, או איזו התכתבות רעיונית-לשונית-צורנית שתעיד על אופיה המזרחי. התודעה המזרחית מתבטאת בעיקר בשדה הפוליטי: "אני המזרחית/ שאתם לא מכירים/ שידועת לדקלם/ את כל השירים/ של זהר ארגוב/ וקוראת אלבר קאמי/ ובולגקוב" (מתוך "אני המזרחית", עמ' 66). אמירה זו, המתיימרת לייחס משמעות להיותה של קיסר מזרחית שקוראת את בולגקוב, בנאלית בעצם כי היא נענית להאשמה שמזרחי אינו אינטלקטואלי ומציבה את עצמה ביחס אליה. מדוע להיענות לסטריאוטיפ גזעני עלוב? האם אין אתגר אינטלקטואלי נועז מזה?

לא רק שירי מחאה עדתיים יש בספר הזה, אלא גם שירי אהבה. מדובר בתכנים בוסריים, המבוטאים בעולם דימויים שחוק: "תניח את האקדח בינינו. / קודם נחליף נשיקות/ של נס קפה/ ונאכל עוגיות שוקולד/ אחר כך נחליט באיזו/ מערכה הוא יירה" ובסוף השיר: "תסתכל לי בעיניים/ ותכוון ישר ללב" ("כשתבוא", עמ' 36)

יש בשיריה של קיסר כנות רבה ותבערה של רגשות, אך חסרות בהם סגולות הביטוי המילולי כדי להצטיין, לשאוף לפריצת גבולותיו של המדיום בתכנים, במוסיקה, בלשון.

סביר להניח שספרה של קיסר עשוי להיתפש אטרקטיבי לקריאה פשוטה, המונית ונהירה, שעשויה לעורר הזדהות וליצור מראית עין של "מרכז עניינים". אך זה בעיקר מרכז עניינים תקשורתי בלבד. במבחן הפופולריות

תצליח כל שירה שנוגעת בנושאים האקטואליים הלוהטים (כמו זה העדתי),
הנוגעים בתחומיה העיקריים של התקשורת: פוליטיקה ופנאי. אלה שזורים
בתודעה כצמד חמד קורץ ומפתה, הזר לשירה

<https://www.haaretz.co.il/.premium-1.2506767>.

9 אלי הירש

חווית "ההיבדלות הכפולה" של האינטלקטואלית המזרחית, שמוצאת
את עצמה לכודה בתוך הקשר חברתי אשכנזי שהגזענות שלו
שורשית. הגזענות הזאת קורעת את ליבן לשניים: מסמנת אותן
כמזרחיות, כלומר כאחרות, ועם זאת כמושכנזות, כלומר "משלנו".
שתי המשוררות פותרות את הקונפליקט באותו אופן, על ידי אישור
חד-משמעי של זהותן המזרחית, אבל מה שאצל חכימי מנוסח
בביקורתיות מוקפדת ומיוסרת, רוויה בצער וניכור, הופך אצל קיסר
להמנון שכולו שמחה, חופש וגאווה: "אני המזרחית שאתם לא
מכירים... מה תעשו לי?"

<http://elihirsh.com/?p=5689>

10) בשירה "הבת של מי את" כותבת קיסר: "הבת של מי את?/ שאלו הזקנות
במושב/ במבטא זר/ מבטא מוזר/ שואלות ונועצות/ עינים מנחשות/ עינים
מכירות.// ואני הבטתי בהן/ בעפעפים נבוכים/ באישונים מצמצמים/ בריסים
מבהלים/ ושתקתי מולן/ שתקתי אותן/ שתקתי את תימן.// בתוכי מסתעפים
מסתעפים/ ורידים ונימים תימניים/ ועד היום/ לא נתתי לקלם שמות/ ועדין לא
יודעת/ איך כל מקום בגוף שלי נקרא/ ולא בטוחה/ למה צריך להתגעגע/ אבל
רוצה לענות היום/ גם אם אין כבר מי שישאל, / הבת של מי אני."

11) "סבתא שמעה, אם אמה, היא האשה שלה הקדישה קיסר את ספרה "שחור על גבי שחור", על כך "שנתנה לי הרבה יותר משהיא אי פעם תדע". משפחתה, היא מספרת, "הגיעה לארץ בשנות ה-50 מהכפר גדס בתימן. הם רצו לירושלים כי היו דתיים. זרקו אותם על איזו גבעה ליד ואמרו להם שפה ירושלים. רק אחרי מאבקים הסכימו לסלול להם כביש למושב. ושם, אצל סבתא שלי במושב, היה סרט תימני: מדברים תימנית, תמיד נשים, המון חום, ואיך שהיא רואה אותנו מגיעים, במקום לרוץ אלינו היא רצה לתוך הבית כדי להכין משהו לאכול. הכל תמיד מתווך, בגלל חוסר התקשורת המילולית. ובשבילי יש שם פספוס מאוד גדול. כי היא היתה עולם שלם שקשור לזהות שלי, ושלא הבנתי אותו אז. וכשסוף סוף קיבלתי כמה מפתחות כדי להבין את העולם הזה, היא כבר לא היתה."



"כשהתחלתי לכתוב שירה שאלתי את עצמי, מה לי ולזה? היא נתפשה בעיני כאליטיסטית, סופר־לבנה, לא קשורה אלי. יש משוררים בקאנון הישראלי שאני מאוד אוהבת, כמו דליה רביקוביץ, יונה וולך, עמיחי ועוד. אבל לא מצאתי בקאנון אף משורר עם ביוגרפיה כמו שלי. ופתאום כשגיליתי את ביטון ושלום שטרית ומירי בן שמחון וויקי שירן, זה יישב לי את הדיסוננס. פתאום הנה, יש משורר שכותב על חתונה מרוקאית, ולאט לאט הרעיון הזה שאני כותבת שירה הופך להיות פחות מוזר."

"ואז כבר מגיעה איזו תרעומת שמתיישבת עם תהליכים מקבילים שאני עוברת: למה במדינה שאני חיה בה אין נראות לתרבות של המשפחה שלי, למעט כמשהו אקזוטי של פולקלור? אני מסתכלת על הקאנון של השירה הישראלית ורואה שורה של גברים בעיקר, וכמעט כולם יוצאי אירופה. איפה יש משוררת תימנייה, כמו ברכה סרי, בקאנון? אני כבר ידעתי את זה קודם, מזירות אחרות. השירה היתה פשוט עוד זירה שבה ראיתי שיש מעט מאוד מזרחים, מעט נשים, מעט פלסטינים, מעט אתיופים, מעט רוסים ומעט מכל מי שנחשב כאן ל'אחר'".

<https://www.haaretz.co.il/premium-MAGAZINE-1.2727123>





קיסר נולדה בשנת 1980 וגדלה בשכונת גילה שבירושלים, בת שלישית מבין ארבעה ילדים במשפחה ממוצא תימני. אמה, ציונה קיסר, היא גננת לחינוך מיוחד, ואביה, בני קיסר, הוא דפס. משפחתה של אמה עלתה לישראל בשנות ה-50 מהכפר גדס שבתימן. משפחת אביה עלתה לישראל בשנת 1882 מהעיר צנעא. סבא רבא של קיסר, שלום קסאר, היה מורי (ה"מלמד" ב"חדר" המסורתי).

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%93%D7%99_%D7%A7%D7%99%D7%A1%D7%A8

קיסר עסקה בכתיבה עיתונאית ובכתיבת תסריטים אך לכתיבת שירה הגיעה רק בגיל 32 לאחר שנתקלה במקרה בשירים על גזרי עיתון. עד לאותה עת, שירה נתפסה בעיניה כאליטיסטית ומנוכרת. בשנת 2012, לאחר שקיסר התוודעה ליצירותיהם של המשוררים סמי שלום שטרית, יונה וולך, יהודה עמיחי, דליה רביקוביץ, 'מירי בן שמחון, ויקי

שירן וארז ביטון - איתם, לדבריה, הצליחה לראשונה להזדהות - החלה לכתוב שירה בעצמה. שירה לפי תפישתה אינה אמורה להיות נחלתה של אליטה מובחרת, היא צריכה להיות נוכחת בבתים וברחובות ולא להיות מרוחקת על מדפים מאובקים בספריות. אל מול ערבי השירה הישראלים המקובלים שנראו לה כמתנשאים וזרים, החליטה קיסר בינואר 2013 לייסד ערב שירה שזכה בשם הפרובוקטיבי **'ערס פואטיקה'** (משחק מילים עם המושג 'ארס פואטיקה') כדי לכונן מקום בו תרגיש בנוח לשתף את יצירותיה. כינוי הגנאי " ערס" המושמע מעמדת התנשאות- הופך ממקור של עלבון למקור גאווה. ערב השירה החד פעמי, לאור התעניינות ופופולריות גוברת, הפך ל"מותג" מכה גלים, והתקיים אחת לחודש. **קיסר טוענת כי הקאנון הספרותי הישראלי הוא אשכנזי-מערבי-גברי בעוד האומנות המזרחית והנשית נדחקות ומודרות מהקונצנזוס**. ערבי ערס פואטיקה מהווים לדבריה מקום בו חברי קבוצות השוליים בחברה הישראלית יכולים לבטא את שירתם בציבור. אירועי ערס פואטיקה הם פלטפורמה לשיח בנושאים פוליטיים-חברתיים כגון מגדר, זהות חברתית והשסע העדתי בישראל שנעדר מעולם הספרות הישראלי ומהתרבות הישראלית בכלל. ערבי השירה כוללים גם מעין חפלה מזרחית עם רקדניות בטן, מוזיקה מזרחית והקראת שירים של משוררים שונים בהם: רועי חסן, ישראל דדון, תהילה חכימי, מתי שמואלוף ושלומי חתוכה. ערבי שירה אלו שהתחילו כאירוע מחתרתי, הפכו לתופעה ישראלית חדשה שגררה תשומת לב תקשורתית רבה, שבחים וביקורות. בראיון עימה טוענת קיסר: **"בשבילי המהות של האומן היא לפתוח, לא לסגור. באו אלי אנשים ואמרו למה קוראים אצלכם גם אשכנזים, זה צריך להיות רק למזרחים. ואני אמרתי 'ממש לא'. אני לא רוצה לסגור את עצמי כיוצרת. גם ככה אנשים אחרים יעשו את זה. לי היה חשוב עניין התרבות שלי. הקאנון פה מאוד מערבי, מאוד לבן. בתואר שני בתסריטאות, כל המחזות שלומדים הם מאנגליה**

וארצות הברית. מה, לא נכתבים מחזות באיראן, במצרים? זה לא ישראל המציאה. זה סדר יום מערבי, גברי, לבן, ואני במקום מאוד נמוך בשרשרת הזאת."

(אלי אליהו-ים של דמעות | קבוצת 'ערס פואטיקה' רוצה לעשות מהפכה בשירה העברית")

<https://www.haaretz.co.il/gallery/literature/1.2181467>



2014

קיסר הוציאה לאור שלושה ספרי שירה בעריכתו של המשורר אלמוג בהר.

שחור על גבי שחור, גרילה תרבות, ספטמבר 2014
מוזיקה גבוהה, ערס פואטיקה, יוני 2016

-
-

דברי הימים, ערס פואטיקה, 2018

מומלץ-

<https://www.mako.co.il/tv-today-tonight/season1-articles/Article-da633873b9a2251006.htm> (באולפן "היום בלילה" ראיון על ייסוד ערס פואטיקה.)

<https://www.mako.co.il/tv-today-tonight/season1-articles/Article-da633873b9a2251006.htm> (ראיון ב"חוצה ישראל" עם קובי מידן)

על קבוצת "ערס פואטיקה", על המונחים *SPOKEN WORD*

פואטרי סלאם

ומאמרים אודות עדי קיסר וראיונות עימה-

תוכלו לקרוא בנספחים

קיצור תולדות האהבה \ עדי קיסר

סְבִתָּא הַבִּינָה וְדַבְרָה תִּימְנִית
אִמָּא מְבִינָה אָבֵל לֹא מְדַבְרַת

אֲנִי לֹא מְבִינָה וְלֹא מְדַבְרַת

וְאֵת כֹּל מָה שְׁלֹא הִבְנֵתִי

וְאֵת כֹּל מָה שְׁלֹא דַבְרַתִּי

אֲנִי כּוֹתֶבֶת

אֵת סְבִתָּא בְּתוֹךְ עֵץ חָרוֹב

אֵת אִמָּא בֵּין הָעֵנָפִים

אֵת רִיחַ הַפְּרִיחָה בְּתוֹכִי

אֵת הָרִיחַ אֵת הָעֵנָפִים אֵת הַסְּבִתָּא

שֶׁל מִי אֲנִי כּוֹתֶבֶת

כִּי אֲנִי לֹא מְבִינָה וְלֹא מְדַבְרַת

וְעַדִּין לֹא מְצֵאתִי אֵת הַמִּפְתָּח

וְעַדִּין לֹא מְצֵאתִי אֵת הַדֶּלֶת

שֶׁנִּסְגְּרַת בְּפָנַי שׁוֹב וְשׁוֹב

הַלּוֹךְ וְחָזוֹר

נִנְעָלֶת בְּטָרִיקָה

שֶׁל רוּחֹת רְחוּקוֹת

מחכות לרגע

שְׁאֵפְרִיץ אוֹתָהּ אֶלְמֶת

בְּכֹחַ פְּעִימוֹת הַלֵּב

(השיר לקוח מתוך ספר שיריה השני של עדי קיסר, "מוסיקה גבוהה",
ערס-פואטיקה, 2016)

בסוגריים [] מרובעים ובגופן שונה מובאות הצעות דידקטיות
ושאלות המופנות לתלמידים

[קריאת השיר. צפייה בסרטון יוטיוב בו עדי קיסר עצמה מקריאה את
שיריה- שירה שנועדה במידה רבה להיות **מבוצעת**, נשמעת בקול מול
קהל חי. קראו על המונחים *SPOKEN WORD* ופואטרי סלאם
בנספחים.

למשל-

<https://www.youtube.com/watch?v=B5wFycg1mOk>

בסרטון זה עדי קיסר מספרת גם על סבתה, על זכרונות ילדות,
החרדה מאי הבנת הלשון שבפייה של הסבתא, ריחוק
וקירבה...מבוכה-ואהבה שמעבר למילים...השוו את דמות הסבתא
והנכדה ומערכת היחסים ביניהן כפי שמצטיירות מזכרונותיה של
המשוררת לבין השיר; מה דומה ומה שונה? זאת גם הזדמנות להצביע
על ההבדל בין "סיפור" לבין "שיר", בין "פרוזה" ל"שירה", וכדאי
לציין כי שירתה של קיסר היא לעיתים במכוון "פרוזאית", מקרבת
בין "החיים" ל"ספרות", ובכל זאת...השורות שקולותקצוצות והיא
עושה שימוש ב"ארגז הכלים" של השירה!

אפשר לבקש כמה קריאות בכיתה, ולשאול עד כמה כל "ביצוע" הוא גם פרשנות לשיר, ל"טון השירי", להדגשים על מילים מסוימות וכיו"ב.]

[סבתא...אמא...אני": שלושה דורות. שימו לב ל"שושלת הנשית" המתוארת בשיר.מדוע, לדעתכם, "הועלמו" הגברים (האב והסב) במשפחה?



נשות משפחת מר יוסף נחום. צנעא, תימן 1930 (ארכיון הצילומים של בית התפוצות)

השיר פותח במעין "הולך ופוחת הדור": מה מייצגת בשיר ה"תימנית"? ומה ההבדל בין "להבין שפה" לבין "לדבר"?

~ ~ ~

לידיעתכם: ערבית תימנית היא קבוצת **ניבים** של **הערבית** שנמצאים בשימוש ב**תימן** (ובעוד מקומות כמו חלק מסעודיה וסומליה.)
יהודית-תימנית היא **דיאלקט** (= ניב, בת-לשון; סגנון של שפה המדוברת באיזור או בקרב אוכלוסיה מסוימת ונגזרת משפה ראשית השייכת למדינה או לאום כלשהו. הדיאלקט נפרד מן השפה הראשית באופן ההגייה, צורת הכתיבה, אוצר המילים וכד'). של **ערבית יהודית** שמדובר על ידי **יהודי תימן**. כמו הלדינו והיידיש- זוהי שפה מעורבת, שמורכבת ברובה מה**שפה הערבית המדוברת בתימן** אך מכילה גם יסודות עבריים. ניב זה של ערבית נכתב, כמו ניבי ערבית-יהודית אחרים, ב**כתב עברי**. לאזורים ולמחוזות שונים בתימן היה דיאלקט משלהם. □ בנוסף לרכיב הערבי- העיקרי, היה גם רכיב עברי וארמי (בראשית הגעתם של היהודים לתימן-שפתם היתה ארמית ארץ-ישראלית ובהמשך ארמית בבליית), אך גם רכיבים אלה קיבלו צורות על-פי כללי הדקדוק הערבי. ובל נשכח גם את ההגיה העברית-תימנית המיוחדת שיש הרואים בה את ההגייה הכי מקורית של העברית. (עברית שהשתמשו בה בעיקר כ"שפת קודש" לצרכים דתיים).

~ ~ ~ ~

אם כן, כל דור מתרחק מהשורשים שמייצגת הסבתא, שמבוטאים בשפה ובתרבות. היינו מצפים שזה יהיה ה"מוטו" של השיר- הפער בין הדורות (השוו למשל לשירו של בן ציון תומר "נוסח" העורך תקבולת ניגודית מעציבה בין "אבי" ל"אני" ובסוף השיר הדור השלישי, הנכד-הבן כבר מנותק לחלוטין משרשרת הדורות).
[היכן בשיר ה"לא", המופיע ארבע פעמים ברצף של ארבע שורות, השלילה, כאילו מתהפך ל"כן", לפעולה חיובית? בזכות מה?]
כל מה ש"לא", מה שחסר ונשלל, לפתע מתקיים ונמלא! איך?
באמצעות ה"אני כותבת". לשיר נכנס מימד **ארס-פואטי**, שיר- על כתיבת שירה ועל מקורות ההשראה.

”אני כותבתואת סבתא בתוך עץ חרובואת אמא בין הענפיוואת....”
מה פירוש ”כותבת את סבתא”? לא יותר מדוייק לומר ”כותבת על סבתא”?

ושימו גם לב לכך שמכיוון שהשיר נטול סימני פיסוק- שורות מסויימות יכולות להיקרא באופן שונה או גם וגם. דוגמה: ”ואת כל מה שלא הבנתיוואת כל מה שלא דיברתיואני כותבת.” אך אפשר גם לצרף את ”אני כותבת” לשורה הבאה, ”אני כותבתואת סבתא....את אמא....” וכו’.]

הכתיבה בוראת מחדש את העולם, מנכיחה דמויות ועולמות משכבר, הגבולות בין חוץ לפנים, בין מציאות לדמיון מיטשטשים [איזה משפטים מבטאים זאת? ומה נראה לכם ציור דמיוני? והיכן כבר נרמזת מעין התפכחות, התנערות מאשליית ההחייאה החוייתית של עולם העבר?]

המשוררת חשה ”את ריח הפריחה בתוכי”, המראות והריחות מתערבבים, החושים נפקחים, אך בעיצומה של ההיסחפות הזאת ישנה התרחקות, מודעות לאקט הכתיבה ואפילו ספקנות: ”של מי אני כותבת” וחזרה על משפטי השלילה מראשית השיר ”כי אני לא מבינה ולא מדברת” (בשורות הפתיחה המשפט נסב על להבין ולדבר תימנית), גם כתיבת השיר היא סוג של ”דיבור” ויש כאן לפתע מעצור, חסימה, השתקה, חיפוש אחרי המפתח והדלת [הסבירו את המשמעות המטאפורית של המפתח והדלת ש”נסגרת שוב ושוב”, תמונה שממשיכה עד סוף השיר, ההנעלות בטריקה וכו’- למה הכוונה? מה מבטאים הנסיונות למציאת המפתח והדלת? איזו דלת איננה נמצאת ואיננה נפתחת? נסו למצוא ביטויים עם מפתח במשמעויות מטאפוריות; ומה הוא הדבר שאולי יפתח את הדלת? ואיך מסתיים השיר? ”סוף פתוח” או ”סגור”? אופטימי או פסימי? המפתח והפועל ”לפתוח” מופיעים בביטויים שגורים רבים במשמעות מטאפורית (לפתוח את הלב, המפתח לפתרון בעייה או תעלומה, עמדת מפתח, לנעול דלת בפני מישהו וכדומה.) האם כאן הכוונה ל”דלתות הזיכרון”? לדלת שתפתח את הלבבות, שתקשר את המשוררת לשרשרת הדורות, לסבתא ולעולמה המזרחי-האותנטי? לעצמה? [נסו לקשר ולהקביל בין סיום השיר לתחילתו. שימו לב

למוטיב הדיבור והיפוכו- האילמות] בתחילת השיר מופיע ה"להבין" ו"לדבר", בעיית התקשורת עם הסבתא ושפתה התימנית (המייצגת את שורשיה ומקורותיה התרבותיים). המשוררת העידה על עצמה "אני לא מבינה ולא מדברת". ובכל זאת בסוף השיר, עם כל הקושי, יש תקווה לפתוח את הדלת, לתקשר עם העבר, לא בעזרת המילים (המשוררת בשורה שלפני אחרונה מציגה עצמה כ"אילמת") אלא "בכוח פעימות הלב". [מה כוחן של "פעימות הלב"? מה יכול אולי להחליף את השפה, את התקשורת המילולית? על מה מעידות פעימות הלב? וכיצד תסבירו את שם השיר? האם סיומו עוזר להבין את שמו?]

[לפניכם שיר נוסף של עדי קיסר, השוו בין שני השירים, הדומה והשונה, כיצד מצטיירת דמות הסבתא ודמות נכדתה? איך מובעים בשיר היחסים ביניהן? **מה נמצא מעבר למילים- מעבר לתקשורת הלשונית?** האם יחסים אלה יכולים לעזור לכם להבין טוב יותר את משמעות שם השיר "קיצור תולדות **האהבה**"?

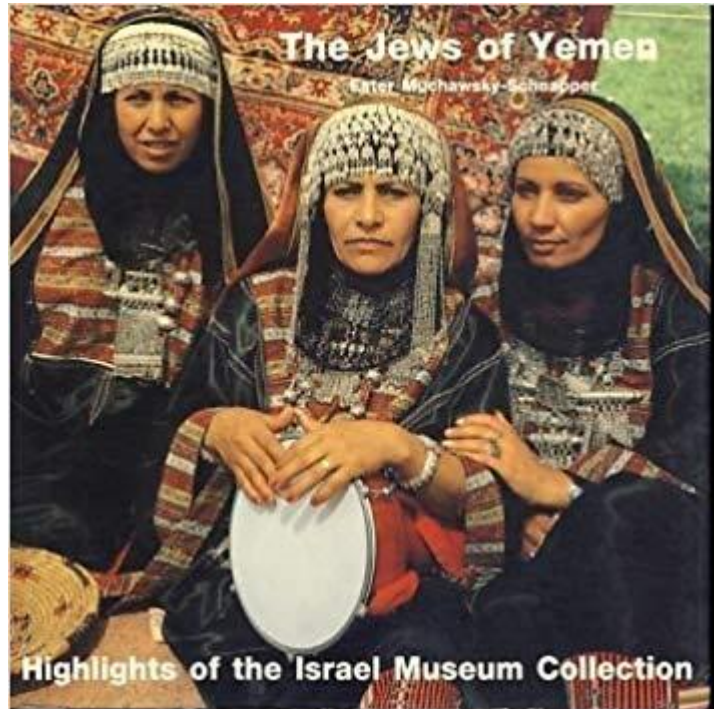
שחור על גבי שחור

בְּמִבְטָא כְּבֵד אֶהְבֶּה אוֹתִי סִבְתָּא שְׁלִי
וְדַבְרָה אֵלַי דְּבוּרִים תִּימְנִיִּים
שְׂאָף פְּעַם לֹא הִבְנֵתִי,
וּבְתוֹר יִלְדָה
אֲנִי זוֹכֶרֶת
אִיךְ פְּחֻדְתִּי לְהִשְׁאֵר אֶתְּהָ לְבַד
מִחֲשַׁשׁ שְׁלֹא אָבִין אֶת הַלְּשׁוֹן בְּפִיהָ
שְׁהַמְשִׁיכָה לְנַגֵּן אֵלַי בְּחִינָה,
וְאֲנִי לֹא הִבְנֵתִי
מְלָה אַחַת שְׂאֲמָרָה
וְהַצְּלִילִים נִשְׁמְעוּ רְחוֹקִים רְחוֹקִים
גַּם כְּשֶׁדַבְּרָה אֵלַי קְרוֹב.
וּפְעַם אַחַת
אֲנִי זוֹכֶרֶת,

קִנְתָּה לִּי פְּרִילִי אֲנָס
וְאַחֲרֵי שֶׁנִּקְבַּתִּי בְּאֶגְוֹדֵל
אֶת עֵטִיפֹת הָאֱלוֹמִינְיוֹם הַדְּקָה
וְשִׁתִּיתִי הַכֹּל,
רְצִיתִי לֹאמֹר תִּוְדָה
אָבֵל לֹא יִדְעֵנִי
בְּאִיזוֹ שָׁפָה צָרִיךְ
וְיִצְאֵתִי לַגָּנָה הַגְּדוֹלָה
קִטְפֹתִי פָּרַח
וְהִגִּשְׁתִּי לָהּ אוֹתוֹ,
מִבֵּי־שֵׁת
אֲנִי זֹכֶרֶת
כַּמָּה מְבוֹכָה עֹמְדָה בִּינֵינוּ
שֶׁל דָּם אֶחָד
וְשִׁתִּי לְשׁוֹנוֹת אֱלֵמוֹת
וְהִיא שִׁטְפָה אֶת גְּבִיעַ הַפְּרִילִי
בְּשִׁתִּיקָה
מִלְּאָה בּוֹ מִיָּם
וְהִנִּיחָה בּוֹ אֶת הַפָּרַח שֶׁנִּתַּתִּי לָהּ.

אֶף פָּעַם לֹא הִבַּנְתִּי
מְלָה מִמָּה שֶׁאֲמָרָה
סִבְתָּא שְׁלִי,
אָבֵל אֶת הַיָּדַיִם שֶׁלָּהּ הִבַּנְתִּי
אֶת הַבָּשָׂר שֶׁלָּהּ הִבַּנְתִּי
לְמִרוֹת שֶׁאֶף פָּעַם
לֹא הִבִּינָה בְּאֶמֶת
אֶת הַמְּלִיִּים שֶׁאֲמַרְתִּי
וְרַק אֶהְבָּה אֶת הַגּוֹף הַקָּטָן שְׁלִי
שֶׁל הַבֵּת שֶׁל הַבֵּת שֶׁלָּהּ.

וְלִפְעָמִים הַלֵּב מִבְּקֵשׁ לְעַצְמוֹ
דְּבָרִים מוֹזְרִים
כְּמוֹ לְלַמֵּד תִּימְנִית
וְלַחֲזֹר לְקִבְרֵי שְׁלֵה
לְהַצְמִיד שְׁפָתַיִם לְתוֹךְ הָאֲדָמָה
וְלִצְעֵק פְּנִימָה
אֵת כָּל מֵה שֶׁהִיא לִיְלִדָה הֵיא לֹאמֵר
וּבְעֵקֶר לְהַזְהִיר אוֹתָהּ
מִהַפְּרֹחַ שֶׁהִבְאִתִּי לָהּ
פְּרֹחַ מֵלֵא בְּנִמְלִים





אלך לילה ולילה \ עדי קיסר

האם ספרנו כָּבֵר

אֵת כֹּל הַסְּפּוּר?

וְאִם נִסְפָּר

בְּאֵילוּ מַלְיָם נִבְחַר?

וְאִם נִסְפָּר

הֵאֵם נִצְעַק אֵת הַמַּלְיָם

אוּ שְׁנֵי־לַחַשׁ בְּשִׁקְטִי?

וְאִם נִסְפָּר

נְגִיף יָדַיִם בְּאֹוִיר

אוּ נִשְׁאָר קְפוּאִים בַּמָּקוֹם?

וְאִם נִתְחִיל לְסַפֵּר

יִהְיֶה לָנוּ אִמֶץ לְהַמְשִׁיךְ?

וְאִם נִמְשִׁיךְ לְסַפֵּר

הֵאֵם הַמַּלְיָם יִשְׁפְּכוּ הַחוּצָה

אוּ יִתְקַעוּ בַּגְּרוֹן?

וְאִם נִסְפָּר אֵת הַסְּפּוּר

הֵאֵם מִיִּשְׁהוּ יִרְצֶה לְהַקְשִׁיב?

וְאִם נִסְפָּר

האם יאמינו לנו?
ואם לא יקשיבו לנו
ואם לא יאמינו לנו
האם נמשיך לספר
את הספור
או נשתתק?
כי כָּבֵר לְמַדְנוּ
בְּלִי שְׂאֵף אֶחָד
יִלְמַד אוֹתָנוּ
בְּלִי שְׂאֵף מְלֵה תְּאֵמֶר
שְׂיֵשׁ סְפוּרִים
שְׂאֵף אֶחָד
לֹא רוֹצֵה לְהִקְשִׁיב
לָהֶם
וְאֵף אֶחָד לֹא רוֹצֵה
לְסַפֵּר.

נחפשו: מהם "סיפורי אלף לילה ולילה" אליהם שולחת אותנו כותרת השיר? מדוע בחרה המשוררת בשם זה? אילו קונוטציות ואסוציאציות מעורר בכך השם?

"סיפורי אלף לילה ולילה", בערבית: "פתאב אלף לילה ולילה" הוא אוסף של סיפורי עם מזרח תיכוניים, שמקורותיהם מגוונים - עמי ערב השונים (למשל, בבגדד בתקופת בני עבאס או בפולקלור המצרי מאזור קהיר) בפרס, בהודו, בסין, ואפילו בקהילות ישראל, והם נאספו במשך כמה מאות שנים. ככל הנראה, האוסף הראשון של הסיפורים נכתב במאה השמינית או המאה התשיעית.



סיפור המסגרת מספר על המלך שאהריאר (מלך מהודו או מסין) שמגלה כי אשתו לא נאמנה לו. הוא מואס במין הנשי כולו ומורה על הוצאת אשתו להורג, ועל הווזיר (השר הבכיר) שלו הוא מצווה למצוא

לו כלה חדשה בכל לילה. בכל בוקר, לאחר ששכב עם אשתו החדשה, לה נישא בערב הקודם, ולפני שיהיה באפשרותה לבגוד בו, הוא מוציא גם אותה להורג. לאחר זמן-מה, כשכל נשות הממלכה חיות בפחד, בתו של הווזיר, **שחרזדה** (במקור **שהרזאד** - השם המקובל בעברית מקורו בתרגום הרוסי של שם זה) מחליטה למרות הפצרות אביה להתחתן עם המלך. בלילה, היא מתחילה לספר למלך סיפור; אולם הסיפור לא מסתיים, ובאור הבוקר היא שותקת ומשאירה את המלך במתח. המלך מבטיח שלא להוציאה להורג, כדי שתסיים לספר לו את הסיפור בלילה הבא. בלילה הבא, לאחר שסיימה את הסיפור הראשון, החלה בסיפור שני, וכך הלאה, במשך אלף לילה ועוד לילה. לאחר 1001 לילות, כשהיא כבר אם לשלושה מילדי המלך, משתכנע המלך לחדול ממנהגו ולא להרוג את שחרזדה.



המלצה! האזינו לאחד הסיפורים בהקלטה מארכיון קול ישראל

(פרק ראשון מתוך) <https://soundcloud.com/kan-bet/1969-1a>
(סידרה בהמשכים)

עדי קיסר שואלת בפתח השיר "האם סיפרנו כבר\את כל הסיפור?" - לאיזה סיפור כוונתה? סיפורי אלף לילה ולילה הפכו למייצגי ה"לספר סיפור", סיפור שנמשך ונמשך ונמשך, בעצם המוני סיפורים הנחרזים במחרוזת אחת, בחסות "סיפור מסגרת" אחד. זהו כמעט "הסיפור שאינו נגמר" שכן נוספו עליו במשך מאות בשנים סיפורים ממקורות מגוונים. אך סיפורי אלף לילה ולילה מתקשרים גם **לסיפור המזרחי** שהתפשט ברחבי העולם המערבי והפך לנכס תרבותי אוניברסלי. האם כוונתה לקושי לספר את "הסיפור המזרחי" בהקשרו ההסטורי-חברתי-תרבותי ישראלי? דומה כי קיסר משתמשת במונח "סיפור" גם במשמעותו העכשווית כ- "**נרטיב**", "לספר סיפור" משמעו תאור ופרוש המציאות דרך השקפת עולם תרבותית, לאומית, אישית וכד'.

*האדם הוא יצור המספר סיפורים. המציאות הסיפורית מחיה את הקשר הראשוני והבראשיתי בין **מספר**, **סיפור** ו**מאזין**. הסיפור הוא התבנית התקשורתית בהא הידיעה של היחסים החברתיים, מעשה הסיפור אוצר בתוכו מתנה יקרה מכול: מפגש סולידרי בין בני אדם המבקשים לשמר את הסיפור ואת ה**זיכרון** ולהעבירם מדור לדור.

סיפורים הם אפוא הפרקטיקה הבסיסית והספונטנית ביותר של ארגון המציאות וייצוגה בסדר נתון. זהו צירוף מיוחד של אירועים מציאותיים וסמליים. כל סיפור הוא "סיפור חיים", מתכונת מסוימת שבאמצעותה אפשר לקרוא (לברוא) את העולם. לא במקרה קראו היוונים הקדמונים לסיפור בשם מיתוס.... המניחים כי המציאות אינה נתונה לנו במישרין אלא דרך ייצוגיה הטקסטואליים. ייצוגים אלה לובשים צורה של ארגון סיפורי, שבאמצעות הרצפים החדשים מציע מבט סובייקטיבי-פרשני על המציאות. גם אם נניח שהאדם הוא אחד, הרי מרגע הופעתו בסיפור הוא כבר בבחינת ריבוי, ואולי אף

יותר מזה: לא זו בלבד שהמציאות אינה נתונה לנו, אלא שעצם קיומה תלוי בכתיבתה, כלומר בצורת ההגשה הנרטיבית שלה. אופן הארגון אינו משקף מציאות אובייקטיבית, אלא בורא עולמות חדשים באמצעות הסדר הסיפורי. עולמות אלה אינם סטריליים; הם מכוונים תמיד לנמען כלשהו ויוצרים תבניתרטרטורית שנועדה להשפיע עליו באמצעות דרכי הסיפור, שהן דרכי ארגונו ושיווקו של הטקסט.

סיפור מסוים של התרבות עשוי להשתלט על סיפורים אחרים וליצור הגמוניה בלתי ניתנת לערעור. הנרטיב המדעי, על אופיו האינסטרומנטלי-רציונלי, השתלט על אופני ידע אחרים, שהם הטרוגניים, ריבוניים, "רכים" יותר ומזוהים עם המושג בדיון. הוגה הדעות ליוטאר בוחן כיצד סיפור הקידמה – סיפור אוניברסלי ורציונלי המתיימר לשאת בשורה של שחרור – הפך לסיפור הבלעדי של ההיסטוריה, כשהוא דוחק ומדיר סיפורים אפשריים אחרים הנותנים ביטוי למקומי, לשונה, למה שלא זכה לקונויזציה ולמיסוד. על-פי הוגה הדעות ליוטאר, שימורו של זיכרון סיפורי אלטרנטיבי הוא התשובה הנאותה לאימפריאליזם הרודני של מחשבת הקדמה. הנרטיב האלטרנטיבי משמש מכשיר רב כוח לבחינת מודלים של מציאות; מטרתו היא לעצב רצפים וחיבורים חדשים, שייתנו מענה למצוקותיה של המודרניות.

* (עפ"י: **האינציקלופדיה של הרעיונות**, הערך "נרטיב", <http://haraayonot.com/idea/narrative/>)

אם כך, מבקשת קיסר לחתור נגד "הנרטיב" הישראלי-ציוני-מערבי\ "אשכנזי" השולט ולהציע "סיפור" אחר שאולי עוד לא סופר במלואו!

ן איזה סימן פיסוק וסוגי משפטים שולטים על מרבית השיר? מה הקשיים והמחסומים והתהיות לגבי האפשרות "לספר את הסיפור"?

אכן השיר רצוף **משפטי שאלה וסימני שאלה**. שאלות – ספקות- המלווים במילה חוזרת לכל אורך השיר "**אם....**", מסוג: האם סיפרנו כבר את **כל** הסיפור? איך נספר? באילו מילים? באיזה טון דיבור (צעקה או לחישה), ובאיזו שפת גוף? ואם נתחיל- האם יהיה לנו אומץ להמשיך? האם נוכל להמשיך בקלות אן שהמילים "יתקעו בגרון"? וכו'....

נ איך נסביר את הקשיים והשאלות שמעלה השיר? איזה אומץ צריך כדי "לפתוח את הפה" בפני נמענים הנמצאים מהצד השני של המיתר, לספר את "הסיפור" שלך, של מי שנדחק לשוליים והקול שלו הושק, שלא נתנו לו "זכות דיבור"? האם תוכלו לספר מנסיונכם האישי על קושי מעין זה? ובאיזה שלב בסיפור ה"כדור" עובר למגרש השומעים, המאזינים, והקושי למצוא קשב, הספק "האם בכלל מקשיבים לי? מה הדרגות של שאילת השאלות, של ה"אם" המופיע לכל האורך. האם אתם מכירים סיפור או סרט קולנועטלוויזיה שבו הגיבור מתמודד עם הקושי הזה, למשל- שהמילים "נתקעות לו בגרון" כשהוא מבקש לספר את "הסיפור שלו"?].

נשים לב להדרגה של ה"אם'ים":

קודם כל- לאזור אומץ לספר את הסיפור ולגלות יכולת להשמיע אותו כדי שיהיה קומוניקטיבי, ההחלטה לספר!

התנאי הבא: "האם מישהו ירצה להקשיב?" (יש לנו בכלל קהל שומעים או שאנו "מדברים אל הקירות" בבחינת "קול קורא במדבר"...?)

הספק הבא: האם יאמינו לנו?

ואם התשובה שלילית- "האם נמשיך לספר או נשתתק (ובעצם נוותר)?

השיר פורס את כל קשת האפשרויות לייצר **מודל תקשורת** מוצלח ביחסי **מוען-שדר-נמען** וסידרת המכשולים העומדים בדרכו...

נ נסו לסמן את החלק האחרון של השיר. למרות שהשיר איננו נחלק לבתים ומורכב מרצף ברור של משפטים קצרים (שמסייעים לקריאתו בקול כנהוג בערבי ה"שירה המדוברת")- ניתן לחלקו לחטיבות. האם החלק האחרון מרמז על היותור להשמיע את "הסיפור", על "הרמת ידיים"? איזו ביקורת משתמעת מהסיום על החברה הישראלית? ולאור זאת- האם שם השיר "אלף לילה ולילה" הוא אירוני? מעניין להשוות לשירו של אהרן אלמוג "על שתיקתם של התימנים" [

בעוד ששם הסיפור מפנה אותנו לעושר קסום של "סיפורים מזרחיים", נמשכים ומתחדשים ואף מצילים ממוות ("הסוף הטוב" של סיפור המסגרת), לכשרונה של המספרת (שחרזדה) ולקשב המתוח של הנמען המאזין (המלך)- הרי בשיר הסיטואציה הרבה יותר בעייתית. מתברר שיש "סיפורים" שנוח להכחיש אותם או להדחיק אותם, ליפות אותם או להתעלם מהם או אף לבטל אותם.

לפנייכם שיר נוסף של עדי קיסר. נסו להשוות אותו לשיר "אלף לילה ולילה"- הטון השירי-נימת ה"דיבור"- **נסו לבצע בקול כל אחד מהשירים!** , מהי דרך הפעולה המוצעת בכל אחד מהשירים? מול "לספר את הסיפור"- מה מציעה קיסר בשיר שלפנינו? לאיזה משני השירים אתם "מתחברים" יותר? איזו מוסיקה מתאימה לכל אחד מהשירים?]

אף אחד

אֶנְחֵנוּ עוֹד נִפִּיל אֶת הַחֹמוֹת
נְמוּטֵט אֶת הַגְּדָרוֹת

נוֹרִיד אֶת כָּל הַמְּחֻסָּמִים

אף אֶחָד

לֹא יִגִּיד לָנוּ לְאֵן מִתָּר לְלָכֵת.

אֶנְחֵנוּ עוֹד נִשְׁבִּית

אֶת כָּל תַּעֲשִׂיֵת הַבְּדוּר

נִשְׁפֹּר אֶת כָּל הַטְּלוּיָזוֹת

נִנְעַל אֶת הַבְּנָקִים

אף אֶחָד

לֹא יַעֲשֶׂה עַל הַסֶּכֶל שְׁלָנוּ כֶּסֶף.

אֶנְחֵנוּ עוֹד נִקַּח אֶת הַרְמְזוּרִים

נִגְנֵב אֶת הַתְּמָרוֹרִים

נִשְׁחַרֵּר אֶת הַגְּנִים הַצְּבוּרִים

אָף אָחַד

לֹא יִקְרָא לְרַחֲבוֹת שְׁלֵנוּ עַל שְׂמוֹ.

אֲנַחְנוּ עוֹד נִדְרָשׁ אֶת כָּל הַשְּׂנִיּוֹת

וְאֶת כָּל הַדְּקוֹת

שְׁעוֹת נִשָּׁב וְנִסְתַּפֵּל עַל הַשְּׂמֶשׁ

שְׁעוֹת נִשָּׁב וְנִסְתַּפֵּל עַל הָאָוִיר

שְׁאֲנַחְנוּ בּוֹשְׂמִים

אֲנַחְנוּ עוֹד בּוֹשְׂמִים

וְאָף אָחַד

לֹא יִחְלִיף לָנוּ קָנָה נְשִׁימָה

בְּקָנָה שֶׁל אֶקְדָּח.

אֲנַחְנוּ עוֹד נִעְמַד אָחַד מוֹל הַשְּׂנִי

אֲנַחְנוּ עוֹד נִהְיָה חִיָּבִים לְהִסְתַּפֵּל

בְּפָנִים אָחַד שֶׁל הַשְּׂנִי

וְלִבְדֵּק מָה יֵשׁ שָׁם

וְאִם יֵשׁ שָׁם מְשֶׁהוּ

שְׁנִשְׁפֵּר מֵאֲתָנוּ

וְאָף אָחַד

לֹא



"יש סיפורים שאף אחד לא רוצה לשמוע ואף אחד לא רוצה לספר, אבל קיסר מספרת אותם; היא נותנת להם מקום וקול ומוזיקה. יש לה קצב פנימי בתוך המלים. הביטים של הגוף שלה, של העבר שלה, מגולמים כולם בתוך השירים.

המלים שלה עוקצות, בועטות, פוגעות ישר בבטן, אבל יש בהן גם עדינות ורוך שמסתתרים בין השורות. קיסר מייצרת עולמות של אהבה, כאב וזכרון. היא לא שוכחת, לא נותנת שישכיחו ולא חוסכת את הביקורת שלה מהחברה בישראל. זאת שירת מחאה עם כל כך הרבה גאווה, שנותנת כוח להמשיך ולהילחם על המקום שלנו בעולם."

כך כותבת הפעילה החברתית אינס אליאס

<http://www.haokets.org/2016/03/17/%D7%AA%D7%A0%D7%95-%D7%9C%D7%99-%D7%9E%D7%95%D7%96%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%94%D7%94-%D7%A2%D7%9C-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%94-%D7%94%D7%97%D7%93%D7%A9-%D7%A9%D7%9C-%D7%A2%D7%93%D7%99>

/

נספחים

מה זה ספוקן וורד?

ספוקן וורד, Spoken Word: = מילה מדוברת או **שירה מדוברת** היא סוג הופעה המבוססת על שירה מדוברת. על פי רוב עוסקות ההופעות בנושאים חברתיים או אישיים, והמופיעים משתמשים באמצעים מגוונים, נוסף על עצם הקראת המילים, על מנת להעצים את המסר ואת העוקץ שבו. עם האמצעים השכיחים נמנים שימוש ב**שפת גוף** ובכלי נגינה. בסגנון אין תבניות משקל או חריזה, ומבנה הכתיבה חופשי לגמרי. עיקר הדגש מושם על טיב ההופעה ועל הקשר עם הקהל במהלכה. שורשי ה SPOKEN WORD נעוצים בתרבויות שבהן נהוג היה להעביר בעל-פה את כלל תוכני התרבות, ההסטוריה, הדת והאמנות. באומות אפריקאיות, ובקרב הילידים באמריקה ובאוסטרליה וכן במקומות נוספים, כללה תרבות המילה המדוברת גם ריקוד, תיפוף, שירה ונגינה, ששימשו כאמצעים לחיזוק מסרים ולהעצמת חוויות רוחניות. בשנות השישים של המאה ה-20 בארה"ב השתלבה המילה המדוברת בתרבות המחותרת השחורה, שהייתה מקושרת לתנועת זכויות האזרח ולמאבק בגזענות. בשנות השישים הפכה השירה\המילה המדוברת לאמצעי ביטוי מקובל בתרבות האפרו-אמריקאית. היא זכתה לפופולריות רבה ב-1970, כשביצע גיל סקוט-הרון את שירו "המהפכה לא תשודר בטלוויזיה". מופעי הסגנון עוסקים רובם בביקורת חברתית ופוליטית. בקרב בני נוער נפוץ גם העיסוק בנושאים אישיים.

PAVEL A. MOVSHOVICH / פבל א. מובשוביץ'

מאמר על ההבדלים בין הקראת שירה, ראפ וספוקן וורד

*

ערס פואטיקה הוא ערב הקראת שירה שייסדה המשוררת עדי קיסר בתחילת שנת 2013 אשר יצר קול שכונה כ"גל המזרחי החדש של השירה העברית."

הערב שמתקיים פעם בחודש, מוגדר כחאפלה בשל האופי המזרחי של האירוע ומורכב ממשוררים, **רקדניות בטן** ואמני **ספוקן וורד**. בין המשוררים המשתתפים בערבי "ערס פואטיקה" המייסדת **עדי קיסר**, **רועי חסן**, **ישראל דדון**, **תהילה חכימי**, **מתי שמואלוף** ו**שלומי חתוכה**.

לערס פואטיקה יצאו שתי אסופות שירה מודפסות בעריכתה של **עדי קיסר**, בהוצאת "גרילה תרבות".

<https://patriotrap.wordpress.com/2018/07/13/%D7%9E%D7%94-%D7%96%D7%94-%D7%A1%D7%A4%D7%95%D7%A7%D7%9F-%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%93>

המילה המדוברת זכתה לאהדה רבה ב-1970, כשביצע **גיל סקוט-הרון** את שירו "**המהפכה לא תשודר בכבלים**", שהפך ללהיט **בינלאומי**.

פואטרי סלאם (poetry slam בתרגום חופשי: 'הטחת שירה') הוא אירוע בו משוררים **קוראים** או מדקלמים **יצירה** מפרי עטם, בסגנון הנקרא "ספוקן וורד" (=מילה מדוברת). הביצוע עומד לשיפוט נציגים אקראיים מהקהל.



אירועי פואטרי סלאם התפשטו בעולם וכיום נערכות תחרויות כאלה בלמעלה מ-30 מדינות.

לאירוע השירה יש **מנחה** המוביל את הערב. בתחילתו, יופיע 'משורר חימום' (נקרא גם "משורר הקורבן") שאינו חלק מן התחרות. אחריו חל הסיבוב הראשון בו, על פי **הגרלה**, יעלו המשוררים ויציגו את קטע השירה שלהם. לאחר סיום כל ביצוע, יינתנו ציונים מספריים, בין 0 ל-

10, על ידי 3 או 5 צופים אקראיים שנבחרו מראש. בסיבוב הראשון מופיעים לרוב 8 משוררים. ארבעת המציגים בעלי הניקוד הגבוה ביותר, יעלו לסיבוב השני.

בסיבוב השני, יופיעו ארבעת המשוררים בעלי הניקוד הגבוה, ויציגו קטע שונה משהציגו בסיבוב הראשון. המתמודד שיקבל את הציון הגבוה ביותר הוא המנצח, והוא יוזמן לבצע קטע נוסף ("הדרן" או "המילה האחרונה"). בגרסה אחרת, שני המבצעים בעלי הניקוד הגבוה, יתמודדו ביניהם על הניצחון בערב. באירועים הנערכים בישראל הפורמט הוא של 4–8.

על המציגים להימנע משימוש באביזרים, תחפושות ומוזיקה. בכך הפואטרי סלאם מובחן מאירועים דומים כמו ערבי שירה, תיאטרון או מוזיקה. לכל מציג יש זמן הופעה מוגבל, בין 3 ל-10 דקות.

קיימים סוגי תחרויות שונות: בתחרות פתוחה, כל אחד מוזמן לעלות ולהציג, וזאת לעומת תחרות מוזמנת בה רק משוררים מוזמנים מופיעים. לרוב, אין הגבלה על נושא השיר; לעיתים, מוכרזת 'תחרות נושא ("Theme Slam")' בה על המתמודדים לעסוק בנושא מסוים בשירתם.

האירועים מציגים מגוון רחב של סגנונות, הן בכתיבה והן בצורת ההופעה. הקטעים המוצגים בערבים אלו זהים לעיתים לאירועי הקראת שירה. אחרים דומים בצורתם למונולוג תיאטרלי ואף למערכון, ואלה ישתמשו לרוב בטונים שונים להדגשת הנושאים, הדמויות והקונפליקטים המובאים בקטע. כמו כן חלק מהמציגים מתבססים על אלמנטים של ראפ, ואלה לרוב יאופיינו בחריזה מהירה של מילות השיר. לרוב, קטעים אלו משויכים לסוגה 'מילה מדוברת' (spoken word).

אחת ממטרות הפואטרי סלאם, היא לאתגר את מי שטוען לסמכות כלשהי אודות 'ערך אומנותי'. כל משורר זוכה לביקורת ושיפוט הקהל, היות שהם תלויים בחסדיו על מנת להמשיך לסיבובים הבאים. היות שיש תחלופה בין המשוררים לבין הקהל, כאשר משוררים נמנים עם

הקהל ולהפך- נציגים מהקהל מופיעים עם שירתם- נוצר מבנה
שמטשטש את הגבולות בין קהל, משורר וביקורת.

האתר הרשמי של פואטרי סלאם בישראל:

[/https://poetryslam.org.il](https://poetryslam.org.il)

<https://www.youtube.com/watch?v=qGaoXAwI9kw>

לעיון, המאמר: בפואטרי סלאם יוצרים את השירה העברית הכי רעננה כרגע

<https://www.haaretz.co.il/.premium-1.2805491>

~~~~~

~~~~~

"בעיניי שירה צריכה לדבר בגובה העיניים. ערבי השירה צריכים
להיות 'חפלה'."

" מגיל צעיר הבנתי שהצבע שלי לא טוב. שבבית הספר נטפלים ל'חולשה'
במרכאות של כל אחד, ואצלי הצבע הוא הדבר הלא־טוב. בגלל זה קוראים לי
'כושית'. הדיכוי הראשון שאתה מרגיש כילד לא נתפס באופן רציונלי, אבל
אתה מרגיש אותו. נגיד כשקוראים לילד צעיר 'שמן', הוא לא מבין מה זה סגידה
לרזון או תעשיית היופי. הוא פשוט יודע שלהיות שמן זה לא טוב. ככה ידעתי
שלהיות שחורה זה לא טוב, שזה אישיו. ידעתי את זה מגיל מאוד צעיר. היינו
רבים, ומפה לשם נזרק 'יא כושית', ולא היה לי מה להגיד.

"עד היום אנשים כותבים לי, 'את אומרת מה שאני מפחד להגיד'. כשאמרתי
שקראו לי כושית בהפסקות בשיר 'אני המזרחית', אתה יודע כמה 'סיפורי
כושים' כאלה זה הביא לי? כשהדבר נאמר ומאווררים אותו בחדר, זה עושה
משהו. גם לדור ההורים שלי, שעבר דיכוי גדול יותר מזה שאני עברתי. לי אף
אחד לא קרא פרענקית. לאמא שלי כן."

"ביני ובין סבתא שלי היו המון קשיי שפה. היא נפטרה כשהייתי מאוד צעירה, ואני כל כך מקנאת באנשים שיש להם סבא וסבתא שהם יכולים לדבר איתם ולשמוע את הסיפורים שלהם. הסיפור של סבתא שלי הוא סיפור שלא סופר. מי יספר את הסיפור שלה? לא מספרים אותו כאן. כי היא אישה והיא מתימן, מי יספר את הסיפור הזה? אני מכירה את הסיפורים מיד שנייה, מאמא שלי, לא ממנה. לא הייתה בינינו שפה משותפת. זה שבר שנמצא בין הדורות. בינינו לא היו סיפורים. היו סיפורים שסיפרו לי אחר כך". "בעיקר העסיק אותי להישאר במקום של השבר, שבר ההגירה. תאר לך שלוקחים אותך מהמקום שלך ושמים אותך במקום אחר לגמרי. זה שבר שהסיפור הלאומי לא מתעכב עליו, כי הוא רצה לבנות מדינה. אבל אני הייתי חייבת להיות בפער שבין שני המקומות, לחוות את השבר. להיות עם סבתא שלי במקום שבו היא הייתה. זה העלה בי המון דברים, כולל המון עצב, כי מצד אחד קיבלתי את המטמון הזה, ומצד שני היא לא פה לדבר איתי עליו. רציתי להבין מתי היא הייתה נזכרת בבית שלה, מתי היה לה הכי קשה. אני מדברת על חוויית הגירה כוללת. יש במדינה הזאת כל כך הרבה אנשים שעשו להם קאט אנד פייסט — גזור־הדבק."

את ילידת הארץ, דור שני, הקשר שלך לתימן באמת רחוק. למה להתאבל על זה?

"זה צורך רגשי. מעניינת אותי התרבות שממנה אני מגיעה. מה, התחלתי היום? אני נצר לדבר ארוך, אני נושאת גנים של משהו. העולם המודרני כל הזמן מקטלג אותך כאילו יש רק עכשיו, אבל אני נושאת גנים וגעגועים שמגיעים מרחוק."

געגועים?

"בטח. אם הייתי יכולה לנסוע לתימן, הייתי נוסעת. המשפחה שלי משם. המנהגים שלי, הריחות. הרצון להבין את המקום הזה קיים בי מאוד, בטח כשהמטען התרבותי הזה עובר מחיקה, כשמתייחסים אליו כאל פולקלור או כמשהו אקזוטי. זה עוד יותר גורם לי לרצות לחקור אותו, כי כל מה שאני

מקבלת זה דיס־אינפורמציה במקרה הטוב, ובורות וגזענות במקרה הרע. כלומר, מעבר לרצון שלי, יש את העובדה שהמחקר והמידע בנושא חסרים. זה עולם מרתק שהוא חלק ממני. 'אני המזרחית' מדבר בדיוק על זה, על מישהי שהיא שילוב. אני לא רוצה להעלים נרטיב אחד על חשבון אחר, אני רוצה ריבוי נרטיבים

אבל התפיסה הזו, כאילו אנשים באפריקה הם חסרי השכלה וחסרי תרבות ואנשים במערב לא — היא לא נכונה. זו הבניה. זה יוצר היררכיות לא נכונות וזה גזעני. זה כמו כשאני אומרת שאני מזרחית. אז מה, אני לא באה מהשכלה? אני לא באה מתרבות? בהחלט כן. רק שהחברה מחברת אותי לחשוב שתימן והמזרח זה לא תרבות. כל עוד החברה גורמת לנו לחשוב ככה על תרבות ולתפוס דברים מסוימים כשליליים ונחותים — יהיה קשה לעצור את זה."

רגע זה של הולדת המשוררת מורגש בשירים בספר הזה בעיקר במקומות שבהם עושה קיסר שימוש במה שאפשר לכנותו "מנגנון הגנה". זהו מנגנון היוצא נגד מנגנון ההתקפה המחאתי המוכר, ולעתים אפילו השמרני, של עמיתיה לשירת המחאה המזרחית. לעומת מנגנון ההתקפה הכולל ספינות קרב, אקדחים, תופי מלחמה וכיוצא באלה אביזרים מלחמתיים, מנגנון ההגנה של קיסר כולל שני סממנים אנושיים: האחד הוא געגועים אל העבר המשפחתי הלא מספיק מוכר לה ממולדת משפחתה, תימן, והאחר הוא פחד, פחד מהעולם, פחד מאהבה שהכזיבה וגם פחד מיצר הרע הקורא לבגידה, או למתקפה, או לטירוף הדעת.

אפשר לזהות את נקודת ההתנגשות בין שני המנגנונים, המתקיף והמתגונן, דווקא בשיר "אני המזרחית", שם כותבת עדי קיסר כי היא לא מפחדת מאלו המפלים אותה לרעה, מצד אחד, אך מסיימת את השיר בציטוט מכמיר לב משירה של הזמרת אהובה עוזרי, "אמי אמי פתחי הדלת / כל גופי רועד מקור / אמי אמי פתחי הדלת / על כתפי משא כבד." "

<https://www.haaretz.co.il/.premium-1.2438590>

.....
.....

"ירושלים – האור שלך מטיל מומים": ראיון עם המשוררת עדי קיסר

האדם שהגיע לערב ההשקה לכבוד "שחור על גבי שחור", ספר הביכורים של המשוררת הערס-פואטית עדי קיסר, נדחס בצפיפות לתוך ארבע ועשרים, פאב ירושלמי קטן במרכז העיר. ההדים שעוררה קיסר חרגו מזמן מהביצה הקטנה של עולם השירה הישראלי ונהיו לתופעה תרבותית-חברתית יוצאת דופן. הפסיפס האנושי שהגיע לאירוע היה בהתאם: סקרנים וחברים ותיקים, משוררים מוכרים בצד אנשים שבאו לראשונה לערב שבו קוראים שירה.

אבל הקהל המעניין ביותר איכלס את שורת הכיסאות הראשונה, זאת שצמודה לבמה המאולתרת. חבורת נשים תימניות מבוגרות, בנות משפחה של המשוררת ברובן, שתפסו מבעוד מועד את המקומות הטובים. הן לא שותות בשעות מאוחרות שכאלה וממתינות בסבלנות לפתיחה. "אני מתרגשת כאילו עדי התחתנה", אומרת אחת מהן לאחרת. "ספר זה ילד", עונה לה האחרת, "האירוע הזה הוא כמו ברית מילה."

לאורך הערב היה קשה להסיר מהן את העיניים. מי שרוצה להבין את מקור הכוח של קיסר היה צריך להתבונן בתגובות שלהן לשירים המוקראים. הן הגיבו חזק, בקול, במחיאות כפיים נרגשות ובבכי מלא דמעות – תגובות שונות כל כך מהאיפוק המקובל בערבי שירה שכאלה. הן דקלמו את מילות השירים בעל פה, ביחד עם המשוררים המקריאים, והעניקו בהירות לעובדה שקיסר כתבה חלק גדול מהשירים מפיהן; שהיא כתבה את הסיפור שלהן במילים שלה. מסע מתימן לירושלים שלפעמים נדמה כנעדר שפה כמעט. כשתומר, אח

של עדי, מקריא שיר, הוא מזכיר שהמהפכה של אחותו אולי התנהלה בתל אביב ומזוהה איתה אבל התחילה בירושלים, והיא תוצר של עיר הולדתה .

אחר כך הקריאה קיסר את "אם אשכחך", השיר שכתבה על הבירה: "רצתי לתת בך אותות / לכתוב בך אותיות / רציתי לכתב אותך בי / רצתי שתכתבי אותי בתוך / רציתי לקעקע על ערפי אם אשכחך. / ירושלים." המשורר שחר-מריו מרדכי, שיושב לידי, מזכיר לי משפט שמיוחס לרבי שמואל הנגיד: "משורר שכתב חמשת אלפים שיר ולא כתב שיר לירושלים - אין הוא משורר. מי שכתב אפילו שיר אחד ויחיד בחייו והוא שיר לירושלים - משורר."

ירושלים בשפתה של קיסר היא "ג'רוז", שם חיבה שמנסה להקליל את הכבדות המובנית של האבן. "כל אירוע בג'רוז מרגש אותי", היא אומרת, "כי ירושלים גידלה אותי. יש את אימא ואבא – ויש את ירושלים. היא חלק מאוד גדול ממי שאני. העיר הזאת מרתקת אותי, והמורכבות שלה מפעילה אותי כל הזמן. אני מאוד אוהבת את האנשים שלה, את השפה, את האוויר."

אבל היא גם מסובכת וקשה ולא תמיד פשוטה. את כותבת בשיר: "ירושלים – האור שלך מטיל מומים."
"אני חושבת שירושלים מעמתת אנשים עם מקומות לא פשוטים שקיימים בעצמם כאינדיבידואלים, וגם את כולנו כחברה. זה טוב שאנשים לא מרגישים בה תמיד נוח, כי אז יוצאים הדברים המעניינים. במקום שנוח בו הרבה פעמים לא שואלים שאלות ועומדים במקום. זה משעמם בעיניי. אני חושבת גם שאפשר ללמוד מירושלים שיעור גדול בענווה – כי היא כל כך נצחית, ואנחנו כאן לשנייה. ג'רוז זה הבית – עם כל הטוב והרע. לא הייתי בוחרת שום עיר אחרת להיוולד ולגדול בה. זו זכות גדולה שנפלה בחלקי."

"שחור על גבי שחור", ספר השירה הראשון של עדי קיסר, הוא מסע פואטי שגולת הכותרת שלו מבקשת "להחזיר עטרה ליושנה" – ממש כשם המהפכה הפסיקתית-חברתית של הרב עובדיה יוסף. כמוהו, גם קיסר מנסה לחשוף את מקומות הבושה הישנים ולכתוב אותם מחדש, במבט גאה ומודע. "המזרחית שאתם לא מכירים", היא קוראת לעצמה באחד השירים.

הפרויקט המרכזי של קיסר בשנה האחרונה היה ערבי "ערס-פואטיקה", שייסדה וערכה: חפלה גדולה של הקראת שירה, ערק שנשפך כמים ורקדניות בטן על רקע שירים של עומר אדם (שהושמעו לא בקטע אירוני – אלא כמגדירי זהות). יחד עם משוררים נוספים שמזוהים עם הקבוצה, כמו רועי חסן, שלומי חתוכה וישראל דדון, היא הציפה מחדש את הדיון על קבוצת הכוח בתרבות. בוויכוחים, שחלקם התנהלו מעל דפי עיתון "הארץ", זכתה הקבוצה, כמו קיסר עצמה, להערכה מחד, ולהאשמות באיכות פואטית רדודה ופרובוקטיביות מאידך. אבל מבחינתה, "ערס-פואטיקה" היתה הדרך היחידה להתבטא. "התחלתי את ערבי ערס-פואטיקה זמן מה אחרי שהתחלתי לכתוב שירה", היא מספרת, "כי הרגשתי מאוד זרה בעולם השירה הישראלי".

מאין הגיעה תחושת הזרות?

"השירה נראתה לי כמו ז'אנר מאוד אליטיסטי ונפוח. הלכתי לכמה ערבי שירה בתל אביב, ולא אהבתי את האווירה ואת הווייב. רוב השירה ששמעתי שם לא נגעה לי. תיארתי את זה בשיר שפותח את הספר: 'הלכתי לאירוע שירה/ עמד שם אחד/ הקריא את המילים/ בטון רציני/ כדי שאדע שהמילים שלו חשובות'. בינואר 2013 הרמתי את הערס-פואטיקה הראשון, כדי שיהיה לי ערב שאני אוכל להקריא בו.

"אני חושבת שירושלים מעמתת אנשים עם מקומות לא פשוטים שקיימים בעצמם כאינדיבידואלים, וגם את כולנו כחברה. זה טוב שאנשים לא מרגישים בה תמיד נוח, כי אז יוצאים הדברים המעניינים.

במקום שנח בו הרבה פעמים לא שואלים שאלות ועומדים במקום. זה משעמם בעיניי" רציתי שזו תהיה חאפלה עם הקראת שירה, ומכאן השם 'ערס-פואטיקה". הבאתי חברים די ג'ייז שינגנו ופניתי לכמה משוררים שהכרתי ואהבתי את השירה שלהם. הבאתי גם חברה שתצלם קליפים, כי היה לי חשוב שהמילים יישארו אחרי הערב. בערב הראשון הקראתי את השיר 'שחור על גבי שחור' ונדהמתי מהתגובות שקיבלתי. בכלל, נדהמתי שהגיעו הרבה אנשים לערב. היה ממש גשום וסוער וחשבתי שאף אחד לא יגיע, שאני עושה ערב חד פעמי. בלי שתכננתי, התחלתי להרים ערב כל חודש, וכל פעם במקום אחר, ואצרתי כל ערב משוררים אחרים."

נדמה שסביב "ערס-פואטיקה" נוצרה ממש קהילה, ואחת הדוגמאות המרשימות של הקהילתיות היא הדרך שבו את – וגם רועי חסן ותהילה חכמי – הוצאתם את הספר. במקום ללכת במסע הייסורים המקובל של הוצאת ספר בהוצאה מוכרת, בחרתם לפנות לקהילה ולממן את הוצאת הספר דרך רכישה מוקדמת באתר הדסטארט (בשיתוף עם גרילה תרבות).
"ההחלטה להוציא ספר דרך מימון המונים בהחלט נבעה מתוך הבנה שערס-פואטיקה יצרה קהילה מספיק גדולה שמאפשרת עבודה בפלטפורמה הזאת. האמת היא שזמן קצר אחרי שהשירים שלי התחילו להתפרסם, אנשים שאלו מתי ייצא הספר. כשהרגשתי שהגיע הזמן, שקלתי כל מיני אופציות, ולהוציא בגרילה תרבות במימון המונים נראתה לי האופציה הכי טובה. מצד אחד, הוצאה עצמית זה המון עבודה, אבל מצד שני, זה חופש ועצמאות. אתה לא עובר דרך ביורוקרטיה ומערכות גדולות של הוצאות לאור.

"הייתי אומרת שהשימוש בהדסטארט דומה לשימושים נוספים שאנחנו עושים ברשת, ובכלל למה שקורה היום בכל תחומי האמנות. המתווכים ושומרי הסף כבר לא שולטים בלעדית במה שקורה, וזה נותן פתח לאמנים להנגיש את האמנות שלהם בצורה עצמאית. אני לא שוללת עבודה עם מו"ל מוכר, אבל לטעמי, הכול נעשה יותר

מעניין בצורה שבה השוק מתפתח כרגע. למזלי הגדול, היה לספר קהל שהאמין בו, וחצי ממה שהדפסתי נמכר עוד בשלב ההדסטארט. ממש עכשיו מדפיסים מהדורה שנייה של הספר. ואת זה אני אומרת לא כדי להתגאות, אלא כדי לומר: יש קהל לשירה בארץ. קהל גדול."

אל כתיבת השירה קיסר הגיעה רק בשנתיים האחרונות. "לפני זה כתבתי במדיומים אחרים - תסריטים ועיתונות. שירה מעולם לא דיברה אליי, עד שנחשפתי לכל מיני שירים שכישפו אותי". השירים המכשפים היו בעיקר שירי הדור הקודם של השירה המזרחית, שחלק גדול ממנה הודר בעבר מהבמה המרכזית. אבל נדמה שהזמנים משתנים: בד בבד עם העלייה של ערס-פואטיקה, זכה השנה ראש השבט, המשורר ארז ביטון, להכרה ממסדית בדמות פרס מפעל חיים על שם יהודה עמיחי ובפרס ביאליק לשירה ומפעל חיים. קיסר הזמינה את ביטון כאורח כבוד לערבים של ערס-פואטיקה, והיא מתרגשת מהזכייה.

"משורר ענק. אין מישהו ראוי ממנו", היא אומרת, "ובעניין ביאליק, הייתי רוצה להוסיף שבתיוכון למדנו את השיר 'צנח לו זלזל' בעל פה, ולא הבנתי מה רוצים ממני, וגם היום אני לא מבינה מה רצו ממני. אולי במקום להכריח אותנו ללמוד אותו בעל פה, היו מלמדים אותנו משהו בעל ערך לחיים, כמו למשל שכדי להיות משורר לאומי אתה צריך להיות גבר אשכנזי. אבל את זה לא מלמדים אותך בתיוכון. את זה את לומדת לבד."

את רואה את ערס-פואטיקה כהמשך הרצף שמתחיל בביטון?
"הפעמים הראשונות שנתקלתי במה שנקרא שירה מזרחית העיפו לי את המוח והציעו לי אפשרות קיום חדשה; גם בתוך עולם הכתיבה וגם במציאות. השירה של ויקי שירן, מירי בן שמחון, ארז ביטון וסמי שלום שטרית דיברה פתאום איתי ועם השכונה שלי ומעל לראש שלי, עם המשפחה שלי. לבוא מתוך מקום שנחשף כל חייו לספרות מערבית ולגלות לפתע שיש שירה על הקטמונים או על חתונות

מרוקאיות היתה כאפה גדולה בשבילי. אני חושבת שזה נתן לי להרגיש שייכת לעולם שהרגשתי בו זרה.

"בתיכון למדנו את השיר 'צנח לו זלזל' של ביאליק בעל פה, ולא הבנתי מה רוצים ממני, וגם היום אני לא מבינה מה רצו ממני. אולי במקום להכריח אותנו ללמוד אותו בעל פה, היו מלמדים אותנו משהו בעל ערך לחיים, כמו למשל שכדי להיות משורר לאומי אתה צריך להיות גבר אשכנזי" את ערס-פואטיקה לא ייסדתי כהמשך למה שהיה קודם, אלא ממקום מאוד אישי שלי, כבנאדם שפועל מתוך מקום אישי ולא בגרפים או בצירי זמן באופן מודע ומחושב ואומר – זה יהיה ההמשך של ההוא. לא היתה בי בכלל היומרות הזו. הגעתי ממקום מאוד אישי, ספונטני. ברור לי היום למה אנשים מחברים את ערס-פואטיקה עם משוררים ומשוררות מזרחים שהיו כאן קודם - וזה כבוד גדול. כשארז ביטון הגיע בפעם הראשונה להקריא בערב של ערס-פואטיקה, רעדו לי הרגליים. ארז מקריא שירה זה חשמל ורוקנרול, מקור השראה מאוד גדול."

מה התגובות שאת מקבלת על הספר?

"קיבלתי המון תגובות שריגשו אותי מאוד אחרי שהספר יצא. חלק מהן השאירו אותי עם דמעות ובלי מילים. הרבה פעמים אנשים כותבים לי שהם הביאו את הספר להורים שלהם או למשפחה, וזה הוציא החוצה דברים ששתקו אותם הרבה זמן. מישהו כתב לי שהוא הזמין את הספר לעצמו, אבל לכתובת הבית של ההורים שלו. אימא שלו פתחה את הספר והתחילה לקרוא, וכשהוא הגיע הביתה לקחת את הספר, הם התחילו לריב על מי ייקח אותו. חברת הכנסת תמר זנדברג ממרצ כתבה על הספר בעמוד שלה בפייסבוק וצילמה חלק מהשיר "אני המזרחית". הצחיקו אותי התגובות שהיא קיבלה שם, החל באנשים שהכירו כבר או אהבו וכלה בשירי מחווה כמו 'אני האשכנזית' ותגובות נאצה. שירה בעיניי צריכה להיות בתוך העולם ולעשות את הדבר שלה. היא לא צריכה להיות בספריות או על מדף. היא צריכה לחיות בין אנשים, ברחוב. אחרת, מה הטעם בכלל.?"

<https://www.bac.org.il/specials/project/bvaatym/article/yrvshly-m-haavr-shlch-mtyl-mvmym-rayvn-aam-hamshvrrt-aady-kysr>

.....
.....
האם השירה המזרחית יכולה להתקיים בלי אשכנזים
מאת דוד (נאו) בוחבוט

"כי מה זה להקריא שירה אם לא/ לפתוח רגליים/ לחרבן באמצע הרחוב/
לצעוק על מישהו שעוקף אותך בתור/ להעמיד סירים על הגז ולשרוף את
האוכל". השורות הללו — מתוך "אני לא יודעת להקריא שירה", השיר הפותח
את ספרה הראשון של עדי קיסר, מייסדת "ערס פואטיקה" — משקפות את
אופיים של כלל השירים בספר. באיכות המחשבה, בכישורי הביטוי, ובלשון
שבה שלטת הגסות.

אפשר להמשיל את שיריה של קיסר לקעקועים שבלוניים, לציורים השואפים
לסמל איזו עוצמת התנגדות, לקעקע אותה על הגוף ולקבע אותה כמלבוש
מתמיד של פרסונה (במובן "מסיכה" ביונית עתיקה) על פרסונה (במובן
אישיות). הביטוי "שחור על גבי שחור" הוא מסוג הקעקועים הללו. זה ג'ינגל
עדתי המוני וקליט. מחיקתו של המושג "לבן" והחלפתו ב"שחור" היא התרסה
שבסיסה בעצם תחושת גאווה. אך מדוע גאווה זו נזקקת להתרסה? מפני
שמזרחיותה של קיסר מתמידה להופיע בארשת רושפת של "נגד", רק על רקע,
אל מול, או ביחס לאשכנזיות המקפחת. היא מחוסרת ממשות עצמאית שאינה
תוצאה של רפלקסיה אנטי-אשכנזית בלבד. נדמה לי שבלי להשתמש במושג
"אשכנזיות", מזרחיותה של קיסר מתקשה למצוא קיום.

שירתה לוקה באותם ליקויים המאפיינים שירה בת ימינו: דלות לשון, פואטי
שנרמס על ידי הפוליטי וסובל מהיעדר מקוריות בדרך הביטוי השירי. התכנים
מוכרים היטב לכל. מדובר בתקריב תיעודי רגשני של הביוגרפיה העצמית.
כלומר, על פי סמנה הממתג, על פי התקן הידוע לכולם: תווית המזרחית.



עדי קיסר. גשרים לאנשים כמוני

התווית הזאת מספקת את פת לחמה הטרייה שזה עתה נשלפה מתנור השיח העדתי, הזקוק לשירת מחאה, ולתכלית זו מסכין הוא לשדך את האג'נדה הפוליטית עם השירה. שידוך זה מוליד שירים שמהותם בזהות העדתית. לכן מדובר ללא ספק בשירה שהיא שירת "גזע". בשירה הזאת יש מוסר כפול מובנה. היא נלחמת בגזענות נגד עדות המזרח, אך מבטאת את מלוא התסכול נגד מה שהיא תופשת כישות אחת: עדת אשכנז.

כך נוצרת שירת פלקטים, הרואה באדם ה"לבן" מושא שגור ואוטומטי לשנאה. עיבוד פשטני זה של המציאות הפוליטית למלות שירה מוכיח שמחאה לא בהכרח מולידה שירה משובחת: "למי שההורים שלו נולדו במדינה הנכונה/ ויש לו את שם המשפחה הנכון/ למי שיש לו את צבע העור הנכון/ ועיניים בצבע הנכון/ למי שנולד בעיר הנכונה/ בשכונה הנכונה" ("שיר למי", עמ' 11).

אצל קיסר השירים צווחים בקול קורבני ("המלים שלי לא ישלמו חשבון חשמל/ ולא ייתנו חיבוק מגן לילדים", עמ' 25). יש שורות של מלל פסיבי-אגרסיבי, הכתוב מעמדה רגשית (ולכן גם שירית) נמוכת קומה: "בשירים שלי/ השומר של הקניון/ ישרוף את כל/ החנויות/ ואחר כך/ נשרוף

את כל/ הגשרים/ הם ממילא לא נבנו/ כדי שאנשים כמוני/ וכמוהו יעברו" (עמ' 46).

הזהות המזרחית היא מהנושאים העיקריים בספר, על כן ציפיתי לחזות ב"שחור על גבי שחור" בהשפעות השיריות המפרות של מסורת השירה המזרחית הקדומה, החל במשוררי תור הזהב העברים בספרד ורבי שלום שבזי בתימן, וכלה בגדולי המשוררים כמו עומר כיאם, ג'לאל א-דין רומי ואחרים. אך העיסוק הזה במזרחיות מתגלם בעיקר במילוי המשבצת ה"מזרחית" בשיח העדתי האקטואלי. צ'צ'יק

אין כאן מפגן בקיאות של אינטרטקסטואליות מתוחכמת, או איזו התכתבות רעיונית-לשונית-צורנית שתעיד על אופיה המזרחי. התודעה המזרחית מתבטאת בעיקר בשדה הפוליטי: "אני המזרחית/ שאתם לא מכירים/ שידועת לדקלם/ את כל השירים/ של זהר ארגוב/ וקוראת אלבר קאמי/ ובולגקוב" (מתוך "אני המזרחית", עמ' 66). אמירה זו, המתיימרת לייחס משמעות להיותה של קיסר מזרחית שקוראת את בולגקוב, בנאלית בעצם כי היא נענית להאשמה שמזרחי אינו אינטלקטואלי ומציבה את עצמה ביחס אליה. מדוע להיענות לסטריאוטיפ גזעני עלוב? האם אין אתגר אינטלקטואלי נועז מזה?

לא רק שירי מחאה עדתיים יש בספר הזה, אלא גם שירי אהבה. מדובר בתכנים בוסריים, המבוטאים בעולם דימויים שחוק: "תניח את האקדח בינינו. / קודם נחליף נשיקות/ של נס קפה/ ונאכל עוגיות שוקולד/ אחר כך נחליט באיזו/ מערכה הוא יירה" ובסוף השיר: "תסתכל לי בעיניים/ ותכוון ישר ללב" ("כשתבוא", עמ' 36).

יש בשיריה של קיסר רבה ותבערה של רגשות, אך חסרות בהם סגולות הביטוי המילולי כדי להצטיין, לשאוף לפריצת גבולותיו של המדיום בתכנים, במוסיקה, בלשון.

סביר להניח שספרה של קיסר עשוי להיתפש אטרקטיבי לקריאה פשוטה, המונית ונהירה, שעשויה לעורר הזדהות וליצור מראית עין של "מרכז עניינים". אך זה בעיקר מרכז עניינים תקשורתי בלבד. במבחן הפופולריות

"סבתא שמעה, אם אמה, היא האשה שלה הקדישה קיסר את ספרה "שחור על גבי שחור", על כך "שנתנה לי הרבה יותר משהיא אי פעם תדע". משפחתה, היא מספרת, "הגיעה לארץ בשנות ה-50 מהכפר גדס בתימן. הם רצו לירושלים כי היו דתיים. זרקו אותם על איזו גבעה ליד ואמרו להם שפה ירושלים. רק אחרי מאבקים הסכימו לסלול להם כביש למושב. ושם, אצל סבתא שלי במושב, היה סרט תימני: מדברים תימנית, תמיד נשים, המון חום, ואיך שהיא רואה אותנו מגיעים, במקום לרוץ אלינו היא רצה לתוך הבית כדי להכין משהו לאכול. הכל תמיד מתווך, בגלל חוסר התקשורת המילולית. ובשבילי יש שם פספוס מאוד גדול. כי היא היתה עולם שלם שקשור לזהות שלי, ושלא הבנתי אותו אז. וכשסוף סוף קיבלתי כמה מפתחות כדי להבין את העולם הזה, היא כבר לא היתה."

"כשהתחלתי לכתוב שירה שאלתי את עצמי, מה לי ולזה? היא נתפשה בעיני כאליטיסטית, סופר-לבנה, לא קשורה אלי. יש משוררים בקאנון הישראלי שאני מאוד אוהבת, כמו דליה רביקוביץ, יונה וולך, עמיחי ועוד. אבל לא מצאתי בקאנון אף משורר עם ביוגרפיה כמו שלי. ופתאום כשגיליתי את ביטון ושלום שטרית ומירי בן שמחון וויקי שירן, זה יישב לי את הדיסוננס. פתאום הנה, יש משורר שכותב על חתונה מרוקאית, ולאט לאט הרעיון הזה שאני כותבת שירה הופך להיות פחות מוזר."

"ואז כבר מגיעה איזו תרעומת שמתיישבת עם תהליכים מקבילים שאני עוברת: למה במדינה שאני חיה בה אין נראות לתרבות של המשפחה שלי, למעט כמשהו אקזוטי של פולקלור? אני מסתכלת על הקאנון של השירה הישראלית ורואה שורה של גברים בעיקר, וכמעט כולם יוצאי אירופה. איפה יש משוררת תימנייה, כמו ברכה סרי, בקאנון? אני כבר ידעתי את זה קודם, מזירות אחרות. השירה היתה פשוט עוד זירה שבה ראיתי שיש מעט מאוד מזרחים, מעט נשים, מעט פלסטינים, מעט אתיופים, מעט רוסים ומעט מכל מי שנחשב כאן ל'אחר'."

<https://www.haaretz.co.il/.premium-MAGAZINE-1.2727123>

